

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення внесені до ЄДРСР
за період з 01.07.2020 по 31.07.2020

Зміст

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми	4
1.1. Господарська юрисдикція	4
1.2. Цивільна юрисдикція	10
2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновків Верховного Суду України	14
2.1. Адміністративна юрисдикція	14
2.2. Господарська юрисдикція	17
2.3. Цивільна юрисдикція	24
3. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висловленої раніше позиції Верховного Суду	28
3.1. Адміністративна юрисдикція	28
3.2. Господарська юрисдикція	31
3.3. Цивільна юрисдикція	44
4. Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції	54
4.1. Справи, які підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства	54
5. Вимоги, які не підлягають розгляду в судовому порядку	56
6. Окремі правові позиції Великої Палати Верховного Суду	59
7. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду	62
8. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів	66

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВСУ	– Верховний Суд України
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
СК України	– Сімейний кодекс України
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми

1.1. Господарська юрисдикція

Перехід прав та обов'язків орендаря земельної ділянки від громадянина до створеного ним фермерського господарства відбувається в силу норм Закону України «Про фермерське господарство» та не потребує вчинення сторонами орендних правовідносин будь-яких додаткових дій, у тому числі укладення додаткових угод

30 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Головного управління Держгеокадастру у Чернігівській області на рішення Господарського суду Чернігівської області від 18 квітня 2019 року та постанову Північного апеляційного господарського суду від 05 грудня 2019 року у справі за позовом Фермерського господарства «Крупський» до Головного управління Держгеокадастру у Чернігівській області, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивача – ОСОБА_1, про визнання укладеними додаткових угод, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ГУ Держгеокадастру та громадянин України ОСОБА_1 уклали дев'ять договорів оренди землі, за якими останній прийняв у строкове платне користування земельні ділянки сільськогосподарського призначення (для ведення фермерського господарства) <...>. Цільове призначення земельних ділянок (категорія земель, вид використання земельних ділянок у межах певної категорії земель) – землі сільськогосподарського призначення, для ведення фермерського господарства. Зазначені договори оренди землі укладені на двадцять років.

Підставою надання земельних ділянок в оренду є відповідні накази Головного управління Держземагенства у Чернігівській області та ГУ Держгеокадастру <...>.

ФГ «Крупський» зареєстроване як суб'єкт господарювання 04 серпня 2017 року, про що до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань внесені відомості за № 1 043 102 0000 000373 <...>.

У подальшому, враховуючи створення та державну реєстрацію фермерського господарства, ОСОБА_1 звертався до відповідача із заявами щодо заміни орендаря – з «громадянин ОСОБА_1» на «Фермерське господарство «Крупський». До заяв були додані проекти додаткових угод до договорів оренди землі.

Проте у внесенні відповідних змін до договорів оренди землі третій особі було відмовлено через те, що чинним земельним законодавством не передбачено внесення змін до договорів оренди землі в частині заміни орендаря за договором.

Ураховуючи відмову відповідача щодо внесення змін до договорів оренди землі, позивач звернувся до державних реєстраторів прав на нерухоме майно Варвинської

районної державної адміністрації та Линовицької селищної ради Прилуцького району з відповідними заявами про державну реєстрацію прав та їх обтяжень. Проте у вчиненні необхідних реєстраційних дій позивачеві було відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про фермерське господарство» (надалі – Закон № 973-IV) фермерське господарство підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, за умови набуття громадянином України або кількома громадянами України, які виявили бажання створити фермерське господарство, права власності або користування земельною ділянкою.

Відповідно до частини першої статті 12 Закону № 973-IV землі фермерського господарства можуть складатися із, зокрема, земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

З наведених норм права вбачається, що фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію на земельних ділянках, наданих їм в оренду для ведення фермерського господарства. При цьому, фермерське господарство створюється після набуття громадянином, який виявив бажання створити фермерське господарство, права користування земельною ділянкою. Землі фермерського господарства складаються, у тому числі із земельних ділянок, що використовується ним на умовах оренди. Право користування такими земельними ділянками зазначається в його статуті, який має містити відомості про земельну ділянку, а також термін, на який передається це майнове право.

Отже, в силу наведених вище норм права після укладення громадянином договору оренди земельної ділянки державної та комунальної власності для ведення фермерського господарства та створення цим громадянином фермерського господарства права й обов'язки орендаря такої земельної ділянки за договором оренди землі переходять від громадянина до фермерського господарства з дня проведення його державної реєстрації.

Згідно із частинами першою, другою статті 651 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом.

З аналізу норм законів України «Про оренду землі» (надалі – Закон № 161-XIV) та «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (надалі – Закон № 1952-IV) права вбачається, що право оренди земельної ділянки виникає після державної реєстрації такого права, яка проводиться державним реєстратором у порядку, передбаченому Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон № 1952-IV), на підставі договору оренди землі та інших

документів, що згідно із законодавством підтверджують набуття права оренди земельної ділянки.

Отже, після проведення державної реєстрації фермерського господарства та переходу до нього в силу вищенаведених норм Закону № 973-IV прав і обов'язків орендаря земельної ділянки за договором оренди землі таке господарство звертається до державного реєстратора для проведення державної реєстрації відповідного права оренди на підставі поданого ним договору оренди землі державної та комунальної власності, укладеного засновником цього фермерського господарства.

При цьому, укладення з орендодавцем та подання державному реєстратору додаткової угоди до договору оренди землі про заміну орендаря з громадянина на фермерське господарство чинним законодавством України не передбачено, відповідно не є обов'язковим.

Нормами Закону № 973-IV запроваджений механізм, за яким земельна ділянка спочатку надається в оренду громадянину з метою здійснення підприємницької діяльності (для ведення фермерського господарства), проте останній може використовувати її лише шляхом створення фермерського господарства як форми здійснення своєї підприємницької діяльності. Таке фермерське господарство створюється після отримання громадянином земельної ділянки в оренду. З моменту створення цього фермерського господарства та його державної реєстрації до нього за нормами Закону № 973-IV переходять права й обов'язки орендаря такої земельної ділянки за договором оренди землі.

Отже, в цьому випадку не відбувається відчуження орендарем права на оренду земельної ділянки, що обмежено частиною першою статті 8-1 Закону № 161-XIV, а здійснюється встановлений нормами Закону № 973-IV перехід прав та обов'язків орендаря земельної ділянки від громадянина до створеного ним фермерського господарства. При цьому такий перехід відбувається в силу вищенаведених норм Закону № 973-IV та не потребує вчинення сторонами орендних правовідносин будь-яких додаткових дій, у тому числі укладення додаткових угод.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 червня 2020 року у справі № 927/79/19 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458899>.

Належним способом захисту переважного права наймача (орендаря) на купівлю орендованого нерухомого майна, який належним чином виконує свої обов'язки відповідно до умов договору та закону, у разі продажу речі, переданої у найм (оренду), є переведення на наймача (орендаря) прав та обов'язків покупця відповідної речі.

За змістом частини другої статті 777 ЦК України переважне право наймача на придбання предмета найму (оренди) існує щодо тієї ж самої речі, яка передана йому в найм (оренду). Тобто предмет найму (оренди), що використовується особою на підставі

відповідного договору найму (оренди), та предмет, який власник речі планує продати, мають бути ідентичними

23 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Фізичної особи – підприємця ОСОБА_5 до Фізичної особи – підприємця ОСОБА_3, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – Фізична особа – підприємець ОСОБА_4, про переведення прав та обов'язків покупця за договором купівлі-продажу та визнання права власності на майно за касаційною скаргою Фізичної особи – підприємця ОСОБА_5 на постанову Західного апеляційного господарського суду від 28 січня 2020 року та рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 22 серпня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

01 січня 2013 року ФОП ОСОБА_4 (орендодавець) та ФОП ОСОБА_5 (орендар) уклали договір оренди нежитлового приміщення (далі – договір оренди), за умовами пункту 1.1 якого орендодавець передав, а орендар прийняв у строкове платне користування нежитлове приміщення частини торгового павільйону АДРЕСА_1.

Згідно з пунктом 7.1 договору оренди термін його дії складає 2 роки 5 місяців і закінчується 31 травня 2015 року. Якщо в місячний термін до закінчення строку договору жодна сторона не звернулася одна до одної про його розірвання, він автоматично продовжується на той же термін (пункт 7.2 договору оренди).

22 серпня 2017 року ФОП ОСОБА_4 (продавець) та ФОП ОСОБА_3 (покупець) уклали договір купівлі-продажу, за умовами пункту 1 якого продавець передав у власність, а покупець прийняв у власність торговий павільйон АДРЕСА_1. Цей договір посвідчено приватним нотаріусом Калуського міського нотаріального округу Тихан О. М. та зареєстрований за № 702.

Звертаючись до суду з позовом в цій справі, позивачка зазначила про порушення її переважного права на купівлю орендованого нежитлового приміщення частини торгового павільйону.

Правовою підставою позову позивачка вказала частину другу статті 777 ЦК України, згідно з якою наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, у разі продажу речі, переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання.

ОЦІНКА СУДУ

Щодо обраного позивачкою способу захисту права на придбання орендованого майна Велика Палата Верховного Суду зазначає таке.

Положеннями частини другої статті 777 ЦК України закріплено, що наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, у разі продажу речі, переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання.

При цьому норми ЦК України, передбачивши переважне право наймача (орендаря) на придбання використовуваного ним майна у випадку його відчуження, безпосередньо не вказують на спосіб захисту такого права у випадку його порушення.

Відповідно до частини першої статті 8 ЦК України, якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону). Можливість застосування аналогії закону передбачена в частині десятій статті 11 ГПК України

Відповідно до частини четвертої статті 362 ЦК України у разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця. Одночасно позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду грошову суму, яку за договором повинен сплатити покупець. До таких вимог застосовується позовна давність в один рік.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що позов про переведення прав та обов'язків, що відповідає такому способу захисту прав та інтересів, як зміна правовідношення (пункт 6 частини другої статті 16 ЦК України) або ж зміна господарських правовідносин (абзац одинадцятий частини другої статті 20 ГК України), застосовується для захисту переважних прав третіх осіб щодо прав на майно, яким так чи інакше розпоряджається власник (частина четверта статті 362, абзац третій частини першої статті 822 ЦК України, частина п'ята статті 7 Закону України «Про акціонерні товариства», частина п'ята статті 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» тощо). Такий позов найкраще відповідає змісту порушеного переважного права, способу (характеру) його порушення, наслідкам, які спричинило порушення, а також найпростішим шляхом забезпечує відновлення та реалізацію відповідного переважного права.

Отже, до спірних правовідносин щодо захисту передбаченого частиною другою статті 777 ЦК України переважного права наймача (орендаря) на придбання предмета найму (оренди) за аналогією закону підлягають застосуванню положення частини четвертої статті 362 цього Кодексу, яка регулює подібні правовідносини, а саме визначає порядок захисту переважного права співвласника майна на придбання частки іншого співвласника при її відчуженні останнім.

Звідси для захисту переважного права наймача (орендаря), який належним чином виконує свої обов'язки відповідно до умов договору та закону, у разі продажу речі, переданої у найм (оренду), належним способом захисту є переведення на наймача (орендаря) прав та обов'язків покупця відповідної речі.

Незважаючи на правильність висновків судів попередніх інстанцій щодо належного способу захисту переважного права позивачки на придбання орендованого ним майна, суди не звернули уваги на таке.

На підставі договору оренди нежитлового приміщення від 01 січня 2013 року ФОП ОСОБА_5 є орендарем частини павільйону № 147.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що зазначеним договором оренди площі орендованої частини павільйону не визначено, відомостей щодо конфігурації орендованого приміщення та його технічних характеристик договір оренди також не містить.

За змістом частини другої статті 777 ЦК України переважне право наймача на придбання предмета найму (оренди) існує щодо тієї ж самої речі, яка передана йому в найм (оренду). Тобто предмет найму (оренди), що використовується особою на підставі відповідного договору найму (оренди), та предмет, який власник речі планує продати, мають бути ідентичними.

Звідси предмет договору оренди, укладеного 01 січня 2013 року ФОП ОСОБА_4 та ФОП ОСОБА_5 (частина торгового павільйону № 147), та предмет договору купівлі-продажу, укладеного 22 серпня 2017 року ФОП ОСОБА_4 та ФОП ОСОБА_3 (торговий павільйон № 147 з терасою загальною площею 133,8 кв. м), не є ідентичними.

За таких обставин правові підстави для задоволення позовних вимог про переведення на позивачку прав та обов'язків покупця за договором купівлі-продажу від 22 серпня 2017 року відсутні, а висновки судів попередніх інстанцій про порушення переважного права ФОП ОСОБА_5 на купівлю речі, переданої їй у найм (оренду), є помилковими.

Вирішуючи спір про визнання права власності на підставі статті 392 цього Кодексу, слід враховувати, що за змістом вказаної норми права судове рішення не породжує права власності, а лише підтверджує наявне у позивача право власності, набуте раніше на законних підставах, якщо відповідач не визнає, заперечує або оспорує його.

Цивільне законодавство не передбачає права орендаря звернутись до суду за визнанням права власності, яке він бажає набути в порядку захисту переважного права на придбання предмета оренди згідно із частиною другою статті 777 ЦК України. Договір оренди частини спірного павільйону, укладений позивачкою та відповідачем, також не закріплює права орендаря звернутись до суду з позовом про визнання права власності. Отже, позовні вимоги про визнання права власності на частину торгового павільйону № 147 площею 7,7 кв. м задоволенню не підлягають, оскільки ФОП ОСОБА_5 на момент звернення до суду права власності на спірну річ не набула.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі № 909/337/19 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90359317>.

1.2. Цивільна юрисдикція

У випадку порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, інфляційні нарахування, передбачені частиною другою статті 625 ЦК України, не стягуються. В такому випадку втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти

7 липня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 за підписом представника ОСОБА_2, та касаційну скаргу ОСОБА_3 на рішення Апеляційного суду Житомирської області від 26 квітня 2017 року у цивільній справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3 про визнання договорів недійсними, стягнення коштів та відшкодування моральної шкоди, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

09 квітня 2012 року сторони уклали попередній договір про укладення в майбутньому договору купівлі-продажу житлового будинку та земельної ділянки площею 500 кв. м, що знаходяться за адресою: АДРЕСА_1, за умовами якого ОСОБА_3 зобов'язалась передати у власність ОСОБА_1 до 01 липня 2012 року будинок і земельну ділянку за 440 тис. грн, що на день укладення договору становило 55 тис. доларів США, а ОСОБА_1 сплатити зазначену суму грошей. На виконання умов цього договору ОСОБА_1 передала ОСОБА_3 завдаток у розмірі 8 тис. доларів США.

09 червня 2012 року між ОСОБА_1 та ОСОБА_3 було укладено договір про внесення змін і доповнень до попереднього договору, яким узгоджено порядок та строки оплати грошових коштів на виконання попереднього договору та доповнено розділ 3 попереднього договору пунктом 3.5, згідно з яким ОСОБА_3 фактично взяла на себе зобов'язання з будівництва будинку на АДРЕСА_1, оформлення документів на земельну ділянку та проектної документації на будівництво, електро-, газо- та водопостачання будинку.

24 жовтня 2012 року між ОСОБА_1 та ОСОБА_3 було укладено договір про внесення змін і доповнень до попереднього договору, яким встановлено строк, до якого ОСОБА_3 зобов'язана передати ОСОБА_1 у власність житловий будинок та земельну ділянку, а саме 10 грудня 2012 року. Крім того, сторони засвідчили факт передачі та отримання авансу в розмірі 40 тис. доларів США, які враховані як частина платежу, передбаченого пунктом 1.2 попереднього договору.

Залишок коштів у розмірі 10 тис. доларів США позивачка повинна була сплатити до 20 листопада 2012 року та 5 тис. доларів США до 10 грудня 2012 року. Договори було нотаріально посвідчено приватним нотаріусом Демецькою С. Л.

На порушення умов попереднього договору зі змінами та доповненнями ОСОБА_3 ухиляється від обов'язку укласти договір купівлі-продажу, а отримані за договором грошові кошти не повертає.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині задоволених позовних вимог, апеляційний суд стягнув із ОСОБА_3 на користь ОСОБА_1 суму авансу, інфляційні втрати, а також три відсотки річних.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до частини другої статті 625 ЦК України боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

За змістом цієї норми закону нарахування інфляційних втрат на суму боргу та трьох процентів річних входять до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення грошових коштів унаслідок інфляційних процесів та отриманні компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними грошовими коштами, належними до сплати кредитором.

Установивши, що свій обов'язок повернути аванс позивачці відповідачка не виконала, апеляційний суд обґрунтовано стягнув з останньої 3 % річних від простроченої суми.

Проте оскільки індекс інфляції (індекс споживчих цін) – це показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, то зазначена норма ЦК України щодо сплати заборгованості з урахуванням встановленого індексу інфляції поширюється лише на випадки прострочення виконання грошового зобов'язання, яке визначене договором у національній валюті – гривні, а не в іноземній або в еквіваленті до іноземної валюти, тому індексація у цьому випадку застосуванню не підлягає.

У випадку порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти.

Таких висновків у подібних правовідносинах дійшов Верховний Суд України у постанові від 01 березня 2017 року у справі № 6-284цс17.

Наведений висновок не був змінений, і Верховний Суд від нього не відступав. Крім того цей висновок Верховного Суду України був неодноразово застосований Верховним Судом, зокрема: у постановках Касаційного цивільного суду від 25 листопада 2019 року у справі № 130/1058/16; від 23 жовтня 2019 року у справі № 369/661/15-ц; від 23 вересня 2019 року у справі № 638/4106/16-ц; від 20 лютого 2019 року у справі № 638/10417/15-ц та у постанові Касаційного господарського суду від 11 жовтня 2018 року у справі № 905/192/18.

Отже висновки суду апеляційної інстанції щодо необхідності стягнення на користь ОСОБА_1 інфляційних нарахувань з урахуванням їх правової природи є помилковими, оскільки втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлені шляхом

застосування судом апеляційної інстанції еквівалента іноземної валюти та перерахунку суми з урахуванням зміни курсу гривні до зазначеного в еквіваленті долара США.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 липня 2020 року у справі № 296/10217/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458917#>.

Позовні вимоги про визнання недостовірною інформації, викладеної у довідці, отриманій від інспектора Державної аудиторської служби України під час досудового розслідування та долученій до матеріалів кримінального провадження, не підлягають судовому розгляду. Доводити недостовірність інформації, зафіксованої у довідці, протиправність складання останньої, неналежність і недопустимість доказів можна виключно у кримінальному провадженні на відповідній стадії кримінального процесу

30 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 (далі – позивач) до Державної аудиторської служби України (далі – ДАС), головного державного фінансового інспектора ДАС Павлової Оксани Володимирівни (далі – інспектор), Комунальної установи «Запорізька обласна клінічна лікарня» Запорізької обласної ради (далі – ЗОКЛ) про визнання інформації недостовірною та відкликання довідки за касаційною скаргою Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Генеральної прокуратури України (далі – САП) на рішення Комунарського районного суду міста Запоріжжя від 15 лютого 2018 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

1 червня 2017 року прокурор САП Генеральної прокуратури України звернувся до ДАС із листом про виділення компетентного спеціаліста для проведення перевірки в рамках кримінального провадження № 4201308004000048 від 7 листопада 2013 року за фактом вчинення службовими особами Запорізької ОДА та ЗОКЛ під час державних закупівель медичного транспорту й обладнання кримінальних правопорушень, передбачених частиною п'ятою статті 191, частиною другою статті 364, частиною першою статті 366 КК України.

19 червня 2017 року залучений на підставі статті 71 КПК України інспектор ДАС за результатами перевірки склав довідку, яку 22 червня 2017 року направив у Генеральну прокуратуру України.

Вжиті у довідці висловлювання є неправдивими та дають підстави вважати, що ЗОКЛ в особі позивача як керівника провела закупівлю товарів та уклала з порушенням чинного законодавства України низку договорів, які не мали економічного обґрунтування та призвели до витрат грошей з місцевого бюджету.

На підставі відомостей з довідки у необмеженого кола осіб склалася негативна думка щодо позивача як особи, яка вчинила протиправні дії, що призвели до значних матеріальних збитків.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом позову є дві пов'язані вимоги: про визнання недостовірною інформації, викладеної у довідці, отриманій від інспектора ДАС під час досудового розслідування та

долученій до матеріалів кримінального провадження, а також про зобов'язання ДАС відкликати довідку. Суди першої й апеляційної інстанцій ухвалили рішення за цими вимогами, відмовивши у позові. Натомість САП вважає, що їх не можна було розглядати за правилами цивільного судочинства, оскільки спір стосується вирішення питання про належність і допустимість доказів у кримінальному провадженні. А це питання не можна розглянути поза межами останнього.

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів (стаття 84 КПК України).

Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (частина друга статті 91 КПК України). Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим кодексом (частина друга статті 93 КПК України).

Велика Палата Верховного Суду вважає, що суди попередніх інстанцій помилково виснували про те, що спірні правовідносини є цивільними. Такі відносини виникли з приводу збирання й оцінки на предмет належності та допустимості доказу, отриманого у кримінальному провадженні. Тому розгляд заявлених вимог як позовних не може відбуватися за правилами жодного виду судочинства. Доводити недостовірність інформації, зафіксованої у довідці, протиправність складання останньої, неналежність і недопустимість доказів позивач має у кримінальному провадженні на відповідній стадії кримінального процесу, а не заявляючи позовні вимоги до органу, в якому працює інспектор, і до самого інспектора.

Велика Палата Верховного Суду неодноразово зазначала, що право на доступ до суду не є абсолютним. Воно може підлягати дозволенним за змістом обмеженням, зокрема, щодо умов, за яких суд повноважний розглядати позовну заяву. Такі обмеження не можуть шкодити самій суті права доступу до суду, мають переслідувати легітимну мету, а також має бути обґрунтована пропорційність між застосованими засобами та поставленою метою.

Відсутність у позивача юридичної можливості спростувати інформацію, відображену у довідці, поза межами кримінального процесу є легітимним обмеженням, покликаним забезпечити юридичну визначеність у застосуванні норм процесуального права. Таке обмеження не шкодить суті права на доступ до суду та є пропорційним означеній меті. Остання досягається гарантуванням того, що аргументи позивача про недостовірність

відповідної інформації має перевірити суд у кримінальному провадженні, в якому дані, зафіксовані у довідці, є доказом.

На думку Великої Палати Верховного Суду, недопустимим з огляду на завдання цивільного судочинства є ініціювання позовного провадження з метою оцінки обставин, які становлять предмет доказування у кримінальному провадженні, чи з метою створення поза межами останнього передумов для визнання доказу, отриманого у такому провадженні, неналежним або недопустимим. Такі позови не підлягають судовому розгляду. У відкритті провадження за ними слід відмовляти на підставі пункту 1 частини першої статті 186 ЦПК України, а у разі, якщо провадження було відкрите, – закривати його на підставі пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 червня 2020 року у справі № 333/6816/17 можна за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458909>.

2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновків Верховного Суду України

2.1. Адміністративна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України щодо відповідальності платника податків за неналежне виконання податкового зобов'язання, визначивши, що у разі несвоєчасного перерахування або перерахування не в повному обсязі суми податкового зобов'язання з вини банку платника такий платник звільняється від фінансової відповідальності у вигляді штрафу та/або пені, однак не звільняється від обов'язку сплатити в повному обсязі податкове зобов'язання

1 липня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула за позовом Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Саламандра» до Державної податкової інспекції у Жовтневому районі міста Дніпропетровська Головного управління Державної фіскальної служби у Дніпропетровській області про визнання протиправними та скасування рішення, податкової вимоги, зобов'язання вчинити певні дії за касаційною скаргою Державної податкової інспекції у Соборному районі міста Дніпра Головного управління Державної фіскальної служби у Дніпропетровській області на постанову Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 04 жовтня 2016 року та ухвалу Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 22 травня 2017 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Платіжним дорученням від 01 квітня 2014 року № 239 ПрАТ «СК «Саламандра» сплатило зі свого рахунку № НОМЕР_1, відкритого в ПАТ «АВТОКРАЗБАНК», на рахунок Управління Державної казначейської служби України у Жовтневому районі міста Дніпропетровська в Головному управлінні Державної казначейської служби України у

Дніпропетровській області № 31114163700005 суму авансового внеску з податку на прибуток за 2014 рік у розмірі 1 591 380,00 грн. Вказане платіжне доручення прийняте банком, що підтверджується його штампом.

Проте банківською установою платіжне доручення позивача від 01 квітня 2014 року № 239 не виконано.

У зв'язку з наявністю у позивача податкового боргу станом на 15 червня 2014 року відповідачем 16 червня 2014 року винесено на адресу ПрАТ «СК «Саламандра» податкову вимогу № 1463-25 щодо сплати за узгодженим грошовим зобов'язанням авансового внеску з податку на прибуток страхових організацій у розмірі 97 690,00 грн. Одночасно відповідач повідомив, що з 01 травня 2014 року на будь-яке майно позивача розповсюджується право податкової застави, а на суму податкового боргу нараховується пеня та штрафи; майно, що перебуває у власності позивача, підлягає опису у податкову заставу; також зобов'язано позивача надати інформацію про майно й документи, необхідні для опису у податкову заставу, та про суму дебіторської заборгованості станом на звітну дату з переліком дебіторів. 17 червня 2014 року ДПІ прийнято рішення про опис майна позивача у податкову заставу.

Рішенням суду за позовом ПрАТ «СК «Саламандра» зобов'язано ПАТ «АВТОКРАЗБАНК» виконати платіжне доручення від 01 квітня 2014 року № 239 та здійснити перерахування авансового внеску з податку на прибуток за 2014 рік в розмірі 1 591 380,00 грн з поточного рахунку ПрАТ «СК «Саламандра» № НОМЕР_3 на рахунок № НОМЕР_2 Управління Державної казначейської служби України у Жовтневому районі міста Дніпропетровська. Про це судове рішення позивач повідомив ДПІ.

При цьому позивач, не погоджуючись із податковою вимогою, рішенням про опис майна у податкову заставу та запитом про погашення заборгованості або про надання інформації щодо наявності та опису майна, звернувся до суду із цим позовом.

ОЦІНКА СУДУ

Положеннями статті 59 ПК України встановлено, що в разі, коли платник податків не сплачує узгодженої суми грошового зобов'язання в установлені законодавством строки, контролюючий орган надсилає (вручає) йому податкову вимогу в порядку, визначеному для надсилання (вручення) податкового повідомлення-рішення.

З матеріалів справи вбачається та сторонами не заперечується, що внаслідок невиконання податкового зобов'язання зі сплати самостійно визначеного авансового внеску з податку на прибуток у позивача утворилася податкова заборгованість.

Пунктом 126.1 статті 126 ПК України визначено, що у разі якщо платник податків не сплачує узгоджену суму грошового зобов'язання та/або авансових внесків з податку на прибуток підприємств протягом строків, визначених цим Кодексом, такий платник податків притягується до відповідальності у вигляді штрафу.

Підпунктом 129.1.1 пункту 129.1 статті 129 ПК України передбачено, що після закінчення встановлених цим Кодексом строків погашення узгодженого грошового зобов'язання на суму податкового боргу нараховується пеня.

Разом з тим, пунктом 129.6 статті 129 ПК України передбачено, що за порушення строку зарахування податків до бюджетів або державних цільових фондів, установлених Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», з вини банку такий банк сплачує пеню за кожний день прострочення, включаючи день сплати, та штрафні санкції у розмірах, встановлених цим Кодексом, а також несе іншу відповідальність, встановлену цим Кодексом, за порушення порядку своєчасного та повного внесення податків, зборів, платежів до бюджету або державного цільового фонду.

При цьому, платник податків звільняється від відповідальності за несвоєчасне або перерахування не в повному обсязі таких податків, зборів та інших платежів до бюджетів та державних цільових фондів, включаючи нараховану пеню або штрафні санкції.

Таким чином, платник звільнений від відповідальності у вигляді штрафу та/або пені за порушення строків або неповний обсяг перерахованого податкового зобов'язання у разі, якщо такі дії/або бездіяльність вчинені обслуговуючим його банком, оскільки вини та/або умислу у невчасній чи не в повному обсязі сплаті податкового зобов'язання у діях платника у цьому випадку немає.

Водночас відповідно до пункту 113.2 статті 113 ПК України застосування штрафних (фінансових) санкцій (штрафів), передбачених цією главою, не звільняє платників податків від обов'язку сплатити до бюджету належні суми податків та зборів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, а також від застосування до них інших заходів, передбачених цим Кодексом.

Таким чином, звільнення платника від відповідальності за порушення строків погашення податкового зобов'язання не свідчить про звільнення від обов'язку виконати податкове зобов'язання.

Верховний Суд України, вирішуючи спір за аналогічних обставин, у постанові від 06 квітня 2004 року № 8/140 дійшов висновку, що у разі невиконання банком платіжного доручення на перерахування податку відповідальність не може наставати для платника. Визначальним при вирішенні спору за таких обставин про скасування податкової вимоги є те, з чієї вини не відбулося повне внесення податку до бюджету або державного цільового фонду. Коли таке незарахування не є наслідком винних дій платника, то до нього не можуть бути застосовані штрафні санкції, пеня або пред'явлена вимога про повне перерахування податкових платежів до бюджетів та державних цільових фондів.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду відступає від правової позиції, викладеної у постанові Верховного Суду України від 06 квітня 2004 року № 8/140, та зазначає про те, що у разі несвоєчасного або перерахування не в повному обсязі суми податкового зобов'язання з вини банку платника такий платник звільняється від фінансової

відповідальності у вигляді штрафу та/або пені, однак не звільняється від обов'язку сплатити в повному обсязі податкове зобов'язання.

З огляду на те, що оспорювана позивачем податкова вимога не є формою чи видом притягнення платника до відповідальності (не є за своєю суттю фінансовою санкцією у вигляді штрафу та/або пені), а свідчить про необхідність погашення суми податкового зобов'язання, відтак немає підстав і для її скасування, оскільки податкове зобов'язання на момент її винесення податковим органом належно виконане не було.

Крім того, саме у платника податків, а не у відповідного державного органу, існували договірні відносини із банком, цей банк в даному випадку надавав платнику податків відповідні банківські послуги, як контрагент по господарському договору про банківське обслуговування. Позивач був вільний у виборі відповідного контрагенту (банку) для здійснення зберігання та переказів його коштів, тому невиконання своїх обов'язків банком-контрагентом відноситься до комерційних ризиків позивача, і не може бути перекладено на державу.

Виходячи з викладеного, відсутні підстави і для задоволення решти позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 1 липня 2020 року у справі № 804/4602/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90228193>.

2.2. Господарська юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду підтримала правовий висновок Верховного Суду України щодо визначення моменту виходу учасника зі складу товариства, зазначивши, що моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку. Згідно зі змінами до законодавства, яке регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, право подавати документи на реєстрацію змін у складі учасників товариства з обмеженою відповідальністю надано відповідним учасникам товариства. Реєстрація внесених змін до статутних документів товариства здійснюється в межах правовідносин з державної реєстрації юридичних осіб, а не в межах зобов'язальних правовідносин між товариством та його колишнім учасником.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Господарського суду міста Києва від 5 жовтня 2018 року та постанову Північного апеляційного господарського суду від 6 лютого 2019 року у справі за позовом ОСОБА_2 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Юридично-консалтінгова група «Тендервін» (далі – ТОВ «ЮКГ «Тендервін»), за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – ОСОБА_1, про зобов'язання вчинити дії, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «ЮКГ «Тендервін» було зареєстровано 16 грудня 2014 року. Одним з учасників ТОВ «ЮКГ «Тендервін» був зазначений ОСОБА_2 (розмір внеску до статутного капіталу – 85 000,00 грн, 50% статутного капіталу; розмір статутного капіталу товариства – 170 000,00 грн), другим з учасників ТОВ «ЮКГ «Тендервін» був зазначений ОСОБА_1 (розмір внеску до статутного капіталу – 85 000,00 грн, 50% статутного капіталу; розмір статутного капіталу товариства – 170 000,00 грн).

Відповідно до змісту заяви ОСОБА_2 від 28 грудня 2017 року, адресованої загальним зборам учасників ТОВ «ЮКГ «Тендервін», останній заявив про вихід зі складу учасників ТОВ «ЮКГ «Тендервін» та про припинення своєї участі у складі учасників цього товариства. Ця заява посвідчена приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Шаповаленко А. І. 28 грудня 2017 року та зареєстрована в реєстрі за № 4574.

30 грудня 2017 року заяву ОСОБА_2 від 28 грудня 2017 року було надіслано на адресу ТОВ «ЮКГ «Тендервін», що підтверджується описом вкладення в цінний лист з відміткою відділення поштового зв'язку, фіскальним чеком від 30 грудня 2017 року № 5656 та повідомленням про вручення № 0209506434323 з відміткою про дату отримання представником відповідача за довіреністю 9 січня 2018 року.

Станом на дату подання позову та розгляду справи судом першої та апеляційної інстанцій в ЄДР наявні відомості про те, що учасниками ТОВ «ЮКГ «Тендервін» є ОСОБА_2 та ОСОБА_1, зміни до відомостей про склад учасників юридичної особи не внесено.

4 січня 2018 року третя особа направила на адресу позивача та відповідача лист про розгляд заяви ОСОБА_1 щодо виходу зі складу учасників ТОВ «ЮКГ «Тендервін» та вжиття відповідних заходів від 28 грудня 2017 року.

Відповідно до витягу з протоколу № 1/12-03/2018 загальних зборів учасників ТОВ «ЮКГ «Тендервін» від 23 травня 2018 року в порядку денному загальних зборів були, зокрема, питання розгляду заяви ОСОБА_2 від 28 грудня 2017 року про вихід зі складу учасників товариства, про зменшення статутного капіталу товариства на суму вкладу учасника, який вийшов, про внесення відповідних змін до ЄДР. Разом із цим, з усіх учасників ТОВ «ЮКГ «Тендервін» присутнім на вказаних зборах був лише представник позивача, у зв'язку з чим жодне рішення з питань порядку денного не було прийняте.

ОЦІНКА СУДУ

Частиною першою статті 148 ЦК України в редакції, чинній до 17 червня 2018 року, було встановлено, що учасник товариства з обмеженою відповідальністю має право вийти з товариства, заявивши про це не пізніше ніж за три місяці до виходу, якщо інший строк не встановлений статутом.

Отже, станом на час виникнення спірних правовідносин учасник товариства (безвідносно до розміру належної йому частки в статутному капіталі товариства) мав право вийти з товариства у будь-який строк незалежно від згоди інших учасників та самого

товариства. Підставою припинення участі в господарському товаристві міг бути юридичний факт подання учасником заяви про вихід з товариства.

Реалізація права на вихід зі складу учасників товариства законодавчо не пов'язується ні з рішенням загальних зборів учасників, ні з внесенням змін до установчих документів товариства. Положення установчих документів, які обмежують чи забороняють право на вихід учасника з товариства, є такими, що суперечать чинному законодавству.

У зв'язку із цим моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку.

Щодо строків, наведених у статті 148 ЦК України, то вони мають значення для визначення моменту, коли в товариства настає строк виконання перед особою, яка вийшла з товариства, своїх обов'язків, пов'язаних з таким виходом.

Відповідно до статті 7 Закону № 1576-XII, частини четвертої статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (тут і далі у редакції станом на час звернення з позовом) зміни, які сталися в установчих документах товариства і які вносяться до ЄДР, підлягають державній реєстрації за тими ж правилами, що встановлені для державної реєстрації товариства. Товариство зобов'язане протягом трьох робочих днів з дати прийняття рішення про внесення змін до установчих документів повідомити орган, що провів реєстрацію, для внесення необхідних змін до державного реєстру.

З 17 червня 2018 року законодавче регулювання, наведене в частинах першій та п'ятій статті 24 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», визначає, що учасник товариства, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків, може вийти з товариства у будь-який час без згоди інших учасників. Учасник вважається таким, що вийшов з товариства, з дня державної реєстрації його виходу.

Згідно зі змінами до законодавства, яке регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, право ініціювати реєстрацію змін у складі учасників товариства з обмеженою відповідальністю надано відповідним учасникам товариства.

Така реєстрація в державному реєстрі здійснюється (за ініціативи як товариства так і учасника) з метою фіксації змін відомостей про юридичну особу, засвідчення державою змін у статутних документах товариства, що відбулися на підставі відповідних юридичних фактів.

Реєстрація внесених змін до статутних документів товариства здійснюється в межах правовідносин з державної реєстрації юридичних осіб, а не в межах зобов'язальних правовідносин між товариством та його колишнім учасником.

У разі якщо всупереч законодавству, яке діяло на час звернення позивача до суду, товариство не вчиняло дії у зв'язку з виходом учасника з товариства, у тому числі не вирішувало питання про внесення змін до установчих документів товариства, то підстави для виникнення в товариства перед учасником обов'язку внести до ЄДР такі зміни відсутні. А учасник товариства мав право встановлювати фактичні обставини свого виходу з товариства у спорі з товариством про виконання обов'язків, пов'язаних з таким виходом, спростовуючи дані, внесені до ЄДР.

Отже, доводи касаційної скарги про те, що суди попередніх інстанцій у цій справі з порушенням вимог законодавства визнали належним та ефективним способом захисту порушеного права учасника товариства зобов'язання товариства внести зміни до відомостей про товариство, що містяться в ЄДР, у зв'язку зі зміною у складі його учасників, є переконливими.

У справі № 910/16306/13, від висновків у якій вважає за необхідне відступити Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду, Верховний Суд України в постанові від 14 березня 2011 року, установивши, що предметом спору є відмова відповідача у виплаті позивачу вартості його частки у статутному фонді товариства за відсутності підстав для прийняття товариством відповідного рішення та здійснення товариством відповідних виплат дійшов висновку про те, що моментом виходу з товариства є дата подачі ним заяви про вихід зі складу учасників товариства.

Таким чином, правовідносини та предмет спору в цих справах є подібними. Однак за викладеними вище висновками Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для відступу від правового висновку Верховного Суду України щодо моменту виходу учасника з товариства, викладеного в постанові від 14 березня 2011 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 квітня 2020 року у справі № 910/7674/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90111800>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від правових висновків Верховного Суду України та Верховного Суду щодо правонаступництва АТ «Укрзалізниця» стосовно ДП «Донецька залізниця», визначивши, що АТ «Укрзалізниця» є правонаступником усіх прав та обов'язків ДП «Донецька залізниця» з дати державної реєстрації АТ «Укрзалізниця» (21 жовтня 2015 року)

16 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду касаційну скаргу Публічного акціонерного товариства «Донбасенерго» на рішення Господарського суду міста Києва від 16 травня 2017 року та постанову Північного апеляційного господарського суду від 04 березня 2019 року у справі за позовом Публічного акціонерного товариства «Донбасенерго» до Акціонерного товариства «Українська залізниця», за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – Державного

підприємства «Донецька залізниця», про стягнення 70 274 946,74 грн, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ДП «Донецька залізниця» здійснювало господарську діяльність з постачання електроенергії на території України, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження (далі – тимчасово неконтрольована територія України).

ПАТ «Донбасенерго» в особі структурної одиниці – Старобешівської теплової електростанції (далі – Старобешівська ТЕС), розташованої у м. Новий Світ Старобешівського району Донецької області, здійснює діяльність з виробництва та продажу електричної енергії на тимчасово неконтрольованій території України.

Постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 07 травня 2015 року № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження» (в редакції, яка діяла у спірний період, далі – постанова КМУ № 263) встановлено, що <...> Виробники електричної енергії, що провадять діяльність на неконтрольованій території, здійснюють продаж виробленої ними електричної енергії енергопостачальникам, що провадять діяльність на неконтрольованій території, та/або споживачам електричної енергії на неконтрольованій території, та/або іншим суб'єктам господарювання, розташованим на неконтрольованій території, відповідно до умов багатостороннього договору.

На виконання цієї постанови позивачем разом з іншими підприємствами електроенергетики, які здійснюють діяльність на неконтрольованій території, 11 червня 2015 року укладено Багатосторонній договір <...>.

20 жовтня 2015 року між ПАТ «Донбасенерго» (виробник) та ДП «Донецька залізниця» (постачальник) укладено Двосторонній договір за умовами якого, зокрема: виробник зобов'язався продавати постачальнику електричну енергію, вироблену на Старобешівській ТЕС (пункт 1.1 договору) <...>, розрахунок за електроенергію здійснюється в грошовій (готівковій або безготівковій) формі або в інших формах, не заборонених законодавством, відповідно до умов Багатостороннього договору між учасниками ринку електричної енергії, за рахунок коштів, зібраних від споживачів, та відповідно до алгоритму розподілу грошових коштів (пункт 5.2 договору) <...>.

Відповідно до наданих фізичних балансів електроенергії на неконтрольованій території ПАТ «Донбасенерго» в період з 01 травня 2016 року по 30 квітня 2017 року здійснило відпуск електроенергії, виробленої Старобешівською ТЕС, на непідконтрольній території

21 жовтня 2015 року здійснено державну реєстрацію АТ «Укрзалізниця». Згідно із Законом України від 23 лютого 2012 року № 4442-VI «Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування» (далі – Закон

про особливості утворення Укрзалізниці) та статутом АТ «Укрзаліниця», затвердженим постановою КМУ № 735 від 02 вересня 2015 року «Питання акціонерного товариства «Укрзаліниця» (далі – постанова КМУ № 735), АТ «Укрзаліниця» є правонаступником усіх прав і обов'язків Державної адміністрації залізничного транспорту України та підприємств залізничного транспорту, серед яких ДП «Донецька заліниця».

Листом від 27 березня 2017 року позивач направив АТ «Укрзаліниця» вимогу про підписання актів приймання-передачі електроенергії у вказаному періоді та оплату її вартості, яка залишена відповідачем без задоволення.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні позову, стверджуючи про відсутність правонаступництва АТ «Укрзаліниця» стосовно ДП «Донецька заліниця».

ОЦІНКА СУДУ

Щодо правонаступництва

Відповідно до частин першої та п'ятої статті 104 ЦК України юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. У разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників. Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення.

Відповідно до частини п'ятнадцятої статті 37 Закону України від 15 травня 2003 року № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (в редакції, яка діяла на дату реєстрації АТ «Укрзаліниця») злиття вважається завершеним з моменту державної реєстрації новоутвореної юридичної особи та державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті злиття.

Державну реєстрацію АТ «Укрзаліниця» здійснено 21 жовтня 2015 року. Згідно зі статутом, затвердженим постановою КМУ № 735, АТ «Укрзаліниця» є правонаступником усіх прав і обов'язків Державної адміністрації залізничного транспорту України та підприємств залізничного транспорту, серед яких ДП «Донецька заліниця». Товариство набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації в установленому законом порядку.

При реорганізації юридичної особи відбувається універсальне правонаступництво, за якого все майно особи як сукупність прав та обов'язків, які їй належать, переходить до правонаступника чи правонаступників, при цьому в цій сукупності переходять усі окремі права та обов'язки, які належали на момент правонаступництва правопереднику незалежно від їх виявлення на той момент.

У процедурі реорганізації підприємств залізничного транспорту у формі злиття все майно, права та обов'язки державних підприємств, які припиняються, переходять до правонаступника – АТ «Укрзаліниця». Держава не має права вилучити якусь частину майна, зокрема ту, що знаходиться на неконтрольованій території, і не передати її (частину) правонаступнику.

Щодо змісту передавального акта

Аналіз статті 107 ЦК України свідчить, що лише при припиненні суб'єкта господарювання шляхом поділу в розподільчому балансі визначається правонаступництво. Внаслідок же злиття, приєднання або перетворення правонаступником є лише одна особа і будь-який розподіл прав та обов'язків при таких видах реорганізації неможливий.

Відсутність у передавальному акті ДП «Донецька залізниця» від 05 серпня 2015 року певного майна чи зобов'язань не свідчить про те, що відповідач не став правонаступником за ними, оскільки АТ «Укрзалізниця» як єдиним правонаступником прийнято усе майно та усі зобов'язання підприємств, які припиняються шляхом злиття.

Щодо дати правонаступництва

Передавальний акт складено 05 серпня 2015 року, державну реєстрацію АТ «Укрзалізниця» здійснено 21 жовтня 2015 року, однак припинення ДП «Донецька залізниця» не зареєстровано.

Враховуючи, що відповідно до частини шостої статті 2 Закону про особливості утворення Укрзалізничі товариство є правонаступником усіх прав і обов'язків Державної адміністрації залізничного транспорту України та підприємств залізничного транспорту, правонаступництво не пов'язується з державною реєстрацією припинення підприємства залізничного транспорту, а кредиторам не надавалося право вимагати дострокового виконання вимог у порядку, передбаченому статтею 107 ЦК України, тобто всі їхні вимоги перейшли в повному обсязі до АТ «Укрзалізниця», датою виникнення універсального правонаступництва АТ «Укрзалізниця» щодо підприємств залізничної галузі, які припиняються шляхом злиття, слід вважати дату його державної реєстрації – 21 жовтня 2015 року, з якої воно є правонаступником ДП «Донецька залізниця».

Ураховуючи вищевикладене Велика Палата Верховного Суду вважає, що АТ «Укрзалізниця» є правонаступником ДП «Донецька залізниця» з дати державної реєстрації АТ «Укрзалізниця».

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у раніше ухвалених рішеннях Верховного Суду України, а саме: у постановках від 08 лютого 2017 року у справах № 910/10474/16 (провадження № 3-1586гс16) та № 910/5096/16 (провадження № 3-1417гс16), від 22 лютого 2017 року у справах № 910/11196/16, № 910/9323/16, № 910/8349/16, № 910/8325/16, від 15 березня 2017 року у справах № 910/5100/16, № 910/7780/16, № 910/7771/16, № 910/5095/16, № 910/8080/16, № 910/6426/16, від 19 квітня 2017 року у справі № 905/1690/16 (провадження № 3-306 гс 17/21), від 21 червня 2017 року у справі № 905/1775/15, від 05 липня 2017 року у справі № 905/1625/16, а також від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у раніше ухвалених рішеннях Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду під час вирішення спорів у подібних правовідносинах, зокрема у постановках від 14 лютого 2018 року у справі № 910/23138/16, від 19 квітня 2018 року у справі № 910/653/17, від 02 травня 2018 року у справі № 905/1247/16, та висновків Касаційного цивільного суду у складі

Верховного Суду, викладених у постановах від 06 червня 2018 року у справі № 219/10025/15-ц, від 05 грудня 2018 року у справі № 236/2729/17, від 20 лютого 2019 року у справі № 242/4687/17, від 18 вересня 2019 року у справі № 220/310/18, від 31 жовтня 2019 року у справі № 728/1128/18, від 09 грудня 2019 року у справі № 2-920/11 та від 22 квітня 2020 року у справі № 236/3323/18.

Детальніше з тестом постанови Верховного Суду від 16 червня 2020 року у справі № 910/5953/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90111849>.

2.3. Цивільна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду підтримала правовий висновок Верховного Суду України щодо солідарної відповідальності подружжя за зобов'язаннями, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї, визначивши, що при вирішенні спору про порядок виконання колишнім подружжям зобов'язань, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї, якщо питання про поділ цих зобов'язань не було зі згоди кредитора вирішене при поділі спільного майна цього подружжя, суди повинні керуватися тим, що подружжя має відповідати за такими зобов'язаннями солідарно усім своїм майном.

Якщо один із колишнього подружжя в повному обсязі виконав зобов'язання, то він у порядку частини першої статті 544 ЦК України має право на зворотну вимогу (регрес) до іншого з подружжя у відповідній частині

30 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення боргу за договором позики, звернення стягнення на майно у рахунок погашення боргу, стягнення неустойки (пені) за касаційною скаргою ОСОБА_2 на рішення Дзержинського районного суду міста Харкова від 23 грудня 2016 року та рішення Апеляційного суду Харківської області від 31 травня 2017 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

З 01 лютого 1986 року ОСОБА_2 та ОСОБА_3 перебували в зареєстрованому шлюбі, який рішенням Дзержинського районного суду м. Харкова від 05 червня 2014 року розірвано. Майно, що перебувало у спільній власності подружжя, поділене відповідно до договору від 10 листопада 2014 року.

01 червня 2012 року ОСОБА_1 надав у позику ОСОБА_2 202 500,00 грн. Договір позики грошових коштів від 01 червня 2012 року нотаріально посвідчений приватним нотаріусом Харківського міського нотаріального округу Гриб Н. М., про що внесений запис до реєстру посвідчення нотаріальних дій за № 321 (далі – договір позики від 01 червня 2012 року).

При оформленні договору позики приватний нотаріус отримала заяву ОСОБА_2, якою вона надала згоду своєму чоловікові на укладення договору позики.

У встановлений строк боржник ОСОБА_2 зобов'язання не виконав, грошових коштів не повернув.

19 листопада 2014 року ОСОБА_1 звернувся до приватного нотаріуса Харківського міського нотаріального округу Гриб Н. М. із заявою про вчинення виконавчого напису, який був вчинений на суму 324 848,83 грн, внесений у реєстр посвідчення нотаріальних дій за № 1079. Строк подання виконавчого напису до примусового виконання встановлений в один рік.

04 серпня 2015 року старший державний виконавець Дзержинського відділу державної виконавчої служби Харківського міського управління юстиції (далі – Дзержинський ВДВС Харківського МУЮ) Дмухіна Я. М. винесла постанову ВП № 461290 про повернення виконавчого документа стягувачу, вказавши, що у боржника відсутнє відповідне майно.

ОСОБА_1 просив стягнути солідарно з ОСОБА_2, ОСОБА_3 на свою користь суму основного боргу за договором позики у розмірі 537 250,00 грн, суму неустойки за договором позики у розмірі 302 223,20 грн станом на 01 жовтня 2015 року; стягнення здійснити за рахунок власності відповідачів, а саме квартири АДРЕСА_1 АДРЕСА_2; стягнути з відповідачів солідарно 6 090,00 грн судового збору.

ОЦІНКА СУДУ

Щодо оцінки доводів про перегляд рішень судів першої та апеляційної інстанцій у частині стягнення боргу за договором позики із ОСОБА_2 та ОСОБА_2 солідарно Велика Палата Верховного Суду виходить з таких міркувань.

Статтею 60 СК України визначено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Належність майна до об'єктів права спільної сумісної власності визначено статтею 61 СК України, згідно із частиною третьою якої якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які були одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового (частина друга статті 65 СК України).

За таких обставин за нормами сімейного законодавства умовою належності того майна, яке одержане за договором, укладеним одним із подружжя, до об'єктів спільної сумісної власності подружжя є визначена законом мета укладення договору – інтереси сім'ї, а не власні, не пов'язані із сім'єю інтереси одного з подружжя.

Таким чином, якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають в обох із подружжя.

Відповідно до частини другої статті 73 СК України стягнення може бути накладено на майно, яке є спільною сумісною власністю подружжя, якщо судом встановлено, що договір був укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї і те, що було одержане за договором, використано на її потреби.

Розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу (частина перша статті 68 СК України). Дружина і чоловік мають право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу (частина перша статті 69 СК України).

Той факт, що ОСОБА_2 та ОСОБА_2 не врахували відповідних боргових зобов'язань при укладенні договору про поділ майна подружжя, не може доводити відсутність цих спільних боргових зобов'язань у колишнього подружжя.

Таким чином правовий режим спільної сумісної власності подружжя, винятки з якого прямо встановлені законом, передбачає нероздільність зобов'язань подружжя, що за своїм змістом свідчить саме про солідарний характер таких зобов'язань, незважаючи на відсутність в законі прямої вказівки на солідарну відповідальність подружжя за зобов'язаннями, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї.

Отже, усуюючи наведений законодавчий недолік, Велика Палата Верховного Суду погоджується з відповідним висновком Верховного Суду України, викладеним у постановках від 27 квітня 2016 року у справі № 537/6639/13-ц (провадження № 6-486цс16) та від 14 вересня 2016 року у справі № 334/5907/14-ц (провадження № 6-539цс16), про солідарний характер відповідальності подружжя за зобов'язаннями, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї, якщо інше не передбачене такими правочинами.

Відповідно до статті 520 ЦК України боржник у зобов'язанні може бути замінений іншою особою (переведення боргу) лише за згодою кредитора, якщо інше не передбачено законом.

Таким чином, переведення частини боргу з одного з подружжя на іншого не може відбуватися автоматично і без згоди кредитора на підставі тільки договору чи рішення суду про поділ майна подружжя.

Отже, при вирішенні спору про порядок виконання колишнім подружжям зобов'язань, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї, якщо питання про поділ цих зобов'язань не було зі згоди кредитора вирішене при поділі спільного майна цього подружжя, суди повинні керуватися тим, що подружжя має відповідати за такими зобов'язаннями солідарно усім своїм майном.

Якщо один із колишнього подружжя в повному обсязі виконав зобов'язання, то він у порядку частини першої статті 544 ЦК України має право на зворотну вимогу (регрес) до іншого з подружжя у відповідній частині.

Враховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає правильним висновок судів першої та апеляційної інстанцій про наявність підстав для солідарного стягнення з ОСОБА_2 та ОСОБА_3 заборгованості за договором позики.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 червня 2020 року у справі № 638/18231/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458942>.

3. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висловленої раніше позиції Верховного Суду

3.1. Адміністративна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо порядку підтвердження повноважень адвоката як представника сторони, визначивши, що повноваження адвоката як представника сторони можуть бути підтверджені як оригіналом ордера чи довіреності цієї сторони, що посвідчує такі повноваження, так і їх копією, засвідченою у визначеному законом порядку, зокрема й самим адвокатом

1 липня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «В-Н» (далі – Товариство) до Васильківського міськрайонного відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Київській області про визнання протиправними та скасування постанов, зобов'язання вчинити дії за касаційною скаргою Товариства на ухвалу Шостого апеляційного адміністративного суду від 21 грудня 2018 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У жовтні 2018 року Товариство звернулося до суду з позовом про визнання протиправними та скасування постанов державного виконавця Васильківського міськрайонного відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Київській області та зобов'язання відповідача зняти арешт, накладений на майно Товариства.

Київський окружний адміністративний суд ухвалою від 14 листопада 2018 року позовну заяву Товариства повернув у зв'язку з неусуненням її недоліків у встановлений судом строк згідно з ухвалою цього суду від 17 жовтня 2018 року.

На зазначену ухвалу суду першої інстанції про повернення позовної заяви адвокатом від імені Товариства подано апеляційну скаргу.

Повертаючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції керувався тим, що на підтвердження своїх повноважень як представника Товариства адвокат не додав до скарги оригінал ордера на надання правової допомоги та належним чином завіреної копії договору про надання такої допомоги, а також свідоцтва на право зайняття адвокатською діяльністю. У зв'язку із цим апеляційний суд дійшов висновку про відсутність в матеріалах справи документа, який би підтверджував рішення Товариства реалізувати своє право на подання апеляційної скарги не самостійно, а через представника – адвоката.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно із частиною четвертою статті 59 КАС України повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданими відповідно до Закону № 5076-VI.

Частиною шостою статті 59 КАС України передбачено, що оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

За приписами статті 26 Закону № 5076-VI адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Згідно з пунктом 14 Положення про ордер на надання правової допомоги та порядок ведення реєстру ордерів, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 17 грудня 2012 року № 36, ордер встановленої цим Положенням форми є належним та достатнім підтвердженням правомочності адвоката на вчинення дій в інтересах клієнта.

Закон № 5076-VI не містить вказівки на класифікаційну ознаку документів, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, зокрема, за стадіями їх створення, а саме: оригінал або копію, тому можна зробити висновок, що повноваження адвоката як представника сторони можуть бути підтверджені як оригіналом ордера або довіреністю (оригіналом) цієї сторони, що посвідчує такі повноваження, або їх копією, засвідченою у визначеному законом порядку, зокрема, особою, яка має повноваження на засвідчення копії.

Відповідно до пункту 9 частини першої статті 20 Закону № 5076-VI адвокат має право, зокрема, посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів.

Як встановлено апеляційним судом та підтверджується матеріалами справи, на підтвердження повноважень на представництво Товариства до апеляційної скарги адвокатом додано: копії ордера серії КС № 288127 від 24 жовтня 2016 року та договору про надання правової допомоги від 24 жовтня 2016 року № 24/10-16, які засвідчені самим адвокатом у встановленому порядку. Так, копія ордера містила відмітки про її посвідчення,

а саме: слова «з оригіналом згідно», особистий підпис адвоката, який засвідчив копію, його ініціали та прізвище, а також дату засвідчення копії.

Таким чином, з огляду на те, що представник позивача – адвокат веде судову справу від імені Товариства, він як адвокат має право посвідчувати копії документів у справах, зокрема і копії ордера, який є належним документом, що підтверджує повноваження на представництво особи, зокрема, на вчинення такої процесуальної дії, як подання та підписання апеляційної скарги від імені Товариства.

Суд апеляційної інстанції цього не врахував і дійшов помилкового висновку про подання та підписання апеляційної скарги особою, яка не має такого права, а відтак і про наявність підстав для повернення цієї скарги на підставі пункту 1 частини четвертої статті 298 КАС України.

За таких обставин Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від правового висновку, висловленого Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду 29 травня 2019 року у справі № 202/5348/18, згідно з яким повноваження представника, яким є адвокат, мають бути підтверджені саме оригіналом ордера, виданого на ведення справи в суді, або довіреністю.

Не відповідає правильному застосуванню норм процесуального права й висновок апеляційного суду про обов'язковість надання для підтвердження повноважень адвоката як представника одночасно з ордером договору про надання правової допомоги, адже ордер, який видано відповідно до Закону № 5076-VI, є самостійним документом, що підтверджує повноваження адвоката. Надання договору про правничу допомогу, його копії або витягу разом із ордером чинна на час подання апеляційної скарги редакція КАС України не вимагала.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 1 липня 2020 року у справі № 320/5420/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90228541>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо наявності статусу фізичної особи – підприємця (ФОП) у особи, яка отримала свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи до 01 липня 2004 року, тобто до набрання чинності Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон № 755-IV), але не зверталася до державного реєстратора з реєстраційною карткою про включення відомостей про нього до ЄДР відповідно до вимог цього Закону. Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що це виключає можливість законного здійснення особою підприємницької діяльності та отримання відповідних доходів.

1 липня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 31 липня

2019 року у справі за позовом ОСОБА_1 до Головного управління ДПСу Закарпатській області (правонаступник Головного управління ДФС у Закарпатській області; далі – ГУ ДФС у Закарпатській області) про визнання протиправною і скасування вимоги про сплату боргу (недоїмки), і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6 листопада 2003 року ОСОБА_1 був зареєстрований Ужгородською районною державною адміністрацією Закарпатської області як ФОП, що підтверджується витягом з ЄДР.

Згідно з обліковими даними з автоматизованої інформаційної системи «Податковий блок» 24 листопада 2003 року позивача було взято на облік в Ужгородській об'єднаній державній податковій інспекції ГУ ДФС у Закарпатській області; стан – припинено, але не знято з обліку; 30 листопада 2018 року – знято з обліку.

07 листопада 2018 року ГУ ДФС у Закарпатській області склало та надіслало позивачу вимогу № Ф-3242-50 про сплату боргу (недоїмки) з єдиного внеску в розмірі 15 819 грн 54 коп.

Відповідно до розрахунку єдиного внеску станом на 31 жовтня 2018 року ОСОБА_1 має заборгованість за: I–IV квартали 2017 року в розмірі 2112 грн щоквартально, I–III квартали 2018 року в розмірі 2457 грн 18 коп. щоквартально, а всього – 15 819 грн 54 коп.

29 листопада 2018 року ОСОБА_1 ініціював процедуру припинення підприємницької діяльності ФОП, подавши державному реєстратору відповідну заяву.

З витягу з ЄДР від 07 лютого 2019 року вбачається, що до ЄДР внесено запис про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності ФОП ОСОБА_1 від 30 листопада 2018 року на підставі власного рішення.

За результатами оскарження позивачем спірної вимоги в адміністративному порядку Державна фіскальна служба України залишила її без змін.

Вважаючи сформовану відповідачем вимогу від 07 листопада 2018 року № Ф-3242-50 про сплату боргу (недоїмки) з єдиного внеску протиправною, позивач звернувся до суду із цим позовом.

ОЦІНКА СУДУ

У справі, що розглядається, спірним є питання наявності у позивача статусу платника єдиного внеску відповідно до пункту 4 частини першої статті 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон № 2464-VI) і, як наслідок, наявності обов'язку сплачувати єдиний внесок у мінімальному розмірі за період з 01 січня 2017 року по 31 жовтня 2018 року відповідно до оскаржуваної вимоги за відсутності доходу від здійснення підприємницької діяльності. При цьому, ОСОБА_1 набув статусу суб'єкта підприємницької діяльності та отримав відповідне свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи до 01 липня 2004 року, тобто до набрання чинності Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі –

Закон № 755-IV), але не звертався до державного реєстратора з реєстраційною карткою про включення відомостей про нього до ЄДР відповідно до вимог цього Закону.

Водночас суди попередніх інстанцій, вважаючи встановленим, що позивач мав статус ФОП протягом спірного періоду та був платником єдиного внеску відповідно до пункту 4 частини першої статті 4 Закону № 2464-VI, вказане вище правове питання не досліджували.

За правовою позицією Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду, викладеній у постанові від 27 червня 2019 року у справі № 405/7/17 (провадження № 61-33985св18), з набранням чинності Законом № 755-IV пов'язана лише державна реєстрація включення відомостей про ФОП, зареєстровану до 01 липня 2004 року, до ЄДР (частина друга статті 18 цього Закону), у такому разі набуття фізичною особою статусу підприємця заново не реєструється.

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від цього висновку Верховного Суду з огляду на таке.

01 липня 2004 року набрав чинності Закон № 755-IV, яким передбачено створення і формування Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців (тут і далі – у первинній редакції).

Процедура державної реєстрації з дати набрання чинності Законом № 755-IV передбачала встановлення волевиявлення особи щодо одержання правового статусу ФОП через здійснення повного (при первинному набутті) чи мінімального (при підтвердженні набутого статусу суб'єкта підприємницької діяльності до 01 липня 2004 року) комплексу дій шляхом подання державному реєстратору реєстраційної картки (документ встановленого зразка, який підтверджує волевиявлення особи щодо внесення відповідних записів до ЄДР – абзац сьомий частини першої статті 1 Закону № 755-IV) та отримання свідоцтва про державну реєстрацію (документ встановленого зразка, який засвідчує факт внесення до ЄДР запису про державну реєстрацію юридичної особи або ФОП – абзац дев'ятий частини першої статті 1 Закону № 755-IV).

03 березня 2011 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» щодо спрощення механізму державної реєстрації припинення суб'єктів господарювання» (далі – Закон № 2390-VI), яким було внесено зміни до Закону № 755-IV.

Пунктами 2-4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2390-VI було передбачено, що процес включення до ЄДР відомостей про юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, зареєстрованих до 01 липня 2004 року, завершується через рік, починаючи з дня набрання чинності цим Законом. Усі юридичні особи та фізичні особи – підприємці, створені та зареєстровані до 01 липня 2004 року, зобов'язані у встановлений пунктом 2 цього розділу строк подати державному реєстратору реєстраційну картку для включення відомостей про них до ЄДР та для заміни свідоцтв про їх державну реєстрацію на свідоцтва про державну реєстрацію єдиного зразка або для отримання таких свідоцтв. Свідоцтва про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, оформлені з

використанням бланків старого зразка та видані до 01 липня 2004 року, після настання встановленого пунктом 2 цього розділу строку вважаються недійсними.

25 квітня 2014 року набрав чинності Закон України від 25 березня 2014 року № 1155-VII «Про внесення змін до деяких законів України щодо включення відомостей про діючих юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців до Єдиного державного реєстру» (далі – Закон № 1155-VII).

Цим Законом пункт 2 розділу VIII «Прикінцеві положення» Закону № 755-IV викладено в новій редакції, відповідно до якої усі діючі юридичні особи та фізичні особи – підприємці, створені та зареєстровані до 01 липня 2004 року, відомості про яких не включені до ЄДР, зобов'язані подати державному реєстратору відповідно до вимог статті 19 цього Закону реєстраційну картку для включення відомостей про них до ЄДР. Державний реєстратор після отримання від юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців реєстраційної картки зобов'язаний включити відомості про юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців і видати їм виписку з ЄДР.

До того ж Законом № 1155-VII виключено пункти 2-4 і 7-9 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2390-VI.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що статус ФОП є формою реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність, відсутність підтвердженого у визначеній державою формі реалізації цього права у нових умовах нормативно-правового регулювання після 2004 року виключає можливість автоматичного перенесення набутих до 01 липня 2004 року ознак суб'єкта господарювання, оскільки особа не може бути примушена до реалізації наданого їй права в цих умовах, а користується ним на власний розсуд.

Водночас зміни у процедуру адміністрування системи державної реєстрації фізичних осіб – підприємців, запроваджені законами № 2390-VI та №1155-VII, не спростовують наведених висновків щодо природи визначення статусу ФОП, а лише визначають регулювання діяльності уповноважених органів у відношенні до фізичних осіб, які мають намір продовжувати здійснювати підприємницьку діяльність, розпочату ними до 01 липня 2004 року, що підтверджується виконанням ними обов'язку подати реєстраційну картку або ж констатації відмови особи від набуття статусу ФОП шляхом неподання реєстраційної картки, що за змістом нормативних приписів мало наслідком відмову в заміні свідоцтва про державну реєстрацію на бланки нового зразка та внесення відмітки до ЄДР про те, що свідоцтва про їх державну реєстрацію, оформлені з використанням бланків старого зразка та видані до 01 липня 2004 року, вважаються недійсними. Таким чином, виключалася можливість законного здійснення підприємницької діяльності, а відтак отримання доходу від такої діяльності.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що відсутність офіційного підтвердження в ОСОБА_1 статусу ФОП шляхом проходження реєстраційних процедур у порядку, визначеному Законом № 755-IV, що виключає

можливість законного здійснення підприємницької діяльності та отримання відповідних доходів, за відсутності фактичних доказів протилежного, виключає і можливість формальної та фактичної участі позивача у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування за відповідним статусом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 1 липня 2020 року у справі № 260/81/19 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458921>.

3.2. Господарська юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду конкретизувала власний правовий висновок та висновки Касаційного господарського суду та Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо підстав для представництва інтересів держави в суді прокурором, визначивши, що прокурору достатньо дотриматися порядку, передбаченого статтею 23 Закону України «Про прокуратуру», і якщо компетентний орган протягом розумного строку після отримання повідомлення самостійно не звернувся до суду з позовом в інтересах держави, то це є достатнім аргументом для підтвердження судом підстав для представництва. Якщо прокурору відомі причини такого незвернення, він обов'язково повинен зазначити їх на обґрунтування підстав для представництва, яке міститься в позові. Але якщо з відповіді зазначеного органу на звернення прокурора такі причини з'ясувати неможливо чи такої відповіді взагалі не отримано, то це не є підставою вважати звернення прокурора необґрунтованим.

Якщо суд після відкриття провадження у справі з урахуванням наведених учасниками справи аргументів та наданих доказів установить відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави в суді, суд залишає позовну заяву, подану прокурором в інтересах держави в особі компетентного органу, без розгляду відповідно до положень пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу заступника прокурора Дніпропетровської області на постанову Центрального апеляційного господарського суду від 21 травня 2019 року у справі за позовом заступника керівника Олександрійської місцевої прокуратури Кіровоградської області в інтересах держави в особі: 1) Устинівської районної державної адміністрації Кіровоградської області (далі – Устинівська РДА), 2) Східного офісу Державної аудиторської служби України (далі – Східний офіс Держаудитслужби) до відповідачів: 1) Товариства з обмеженою відповідальністю «Укртранссервіс-груп» (далі – ТОВ «Укртранссервіс-груп»), 2) відділу освіти, молоді та спорту Устинівської РДА (далі – Відділ освіти) про визнання недійсними додаткових угод та стягнення 90 577,26 грн, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

23 жовтня 2017 року Відділ освіти (споживач) та ТОВ «Укртранссервіс-груп» (постачальник) уклали договір № 17-91 на постачання природного газу (далі – Договір), відповідно до умов якого постачальник зобов'язався забезпечити постачання природного газу споживачу для його власних потреб, а споживач – приймати природний газ та своєчасно оплачувати його вартість. Плановий обсяг постачання газу – 61,4 тис. куб. м (пункт 2.1 Договору); ціна договору становить 7 259,40 грн за 1 тис. куб. м; загальна вартість усього обсягу поставки складає 445 727,16 грн (пункт 4.1 Договору).

У подальшому між відповідачами укладено чотири додаткових угоди до Договору, в яких збільшено його первісну ціну, визначену за результатами відкритих торгів, та зменшено обсяги постачання газу.

Прокурор звернувся до суду з позовом в інтересах держави, та посилався на те, що оспорювані додаткові угоди суперечать пункту 2 частини четвертої статті 36 Закону України «Про публічні закупівлі», оскільки вони укладені без належного підтвердження коливання цін на ринку природного газу в період виконання умов договору, що у свою чергу спричинило державі збитки у вигляді надмірно сплачених грошових коштів в оспорюваній сумі.

Апеляційний господарський суд рішення суду першої інстанції скасував і позовну заяву прокурора залишив без розгляду на підставі пункту 1 частини першої статті 226 ГПК України, посилаючись на недостатність для прийняття позовної заяви до розгляду самого лише посилання в ній на те, що уповноважений орган не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження, оскільки у такому випадку прокурор повинен надати належні та допустимі докази відповідно до вимог процесуального закону.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор може представляти інтереси держави в суді лише у двох випадках: 1) якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює компетентний орган; 2) у разі відсутності такого органу.

Прокурор, звертаючись до суду з позовом, має обґрунтувати та довести підстави для представництва, однією з яких є бездіяльність компетентного органу. Бездіяльність компетентного органу означає, що він знав або повинен був знати про порушення інтересів держави, але не звертався до суду з відповідним позовом у розумний строк.

Звертаючись до відповідного компетентного органу до подання позову в порядку, передбаченому статтею 23 Закону України «Про прокуратуру», прокурор фактично надає йому можливість відреагувати на ствердження порушення інтересів держави, зокрема, шляхом призначення перевірки фактів порушення законодавства, виявлених прокурором, вчинення дій для виправлення ситуації, а саме подання позову або аргументованого повідомлення прокурора про відсутність такого порушення.

Невжиття компетентним органом жодних заходів протягом розумного строку після того, як цьому органу стало відомо або повинно було стати відомо про можливе порушення

інтересів держави, має кваліфікуватися як бездіяльність відповідного органу. Розумність строку визначається судом з урахуванням того, чи потребували інтереси держави невідкладного захисту (зокрема, через закінчення перебігу позовної давності чи можливість подальшого відчуження майна, яке незаконно вибуло із власності держави), а також таких чинників, як: значимість порушення інтересів держави, можливість настання невідворотних негативних наслідків через бездіяльність компетентного органу, наявність об'єктивних причин, що перешкоджали такому зверненню, тощо.

Таким чином, прокурору достатньо дотриматися порядку, передбаченого статтею 23 Закону України «Про прокуратуру», і якщо компетентний орган протягом розумного строку після отримання повідомлення самостійно не звернувся до суду з позовом в інтересах держави, то це є достатнім аргументом для підтвердження його бездіяльності. Якщо прокурору відомо причини такого незвернення, він обов'язково повинен зазначити їх в обґрунтуванні підстав для представництва, яке міститься в позові, але якщо з відповіді компетентного органу на звернення прокурора такі причини з'ясувати неможливо чи такої відповіді взагалі не отримано, то це не є підставою вважати звернення прокурора необґрунтованим.

Частина четверта статті 23 Закону України «Про прокуратуру» передбачає, що наявність підстав для представництва може бути оскаржена суб'єктом владних повноважень. Таке оскарження означає право на спростування учасниками процесу обставин, на які посилається прокурор у позовній заяві, поданій в інтересах держави в особі компетентного органу, для обґрунтування підстав для представництва.

Невиконання прокурором вимог щодо надання суду обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді згідно із частиною четвертою статті 53 ГПК України має наслідком застосування положень, передбачених статтею 174 цього Кодексу, про залишення позовної заяви без руху для усунення її недоліків і повернення в разі, якщо відповідно до ухвали суду у встановлений строк ці недоліки не усунуті.

Якщо суд установить відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави вже після відкриття провадження у справі, то позовну заяву прокурора слід вважати такою, що підписана особою, яка не має права її підписувати. І в таких справах виникають підстави для застосування положень пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України (залишення позову без розгляду).

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне уточнити висновки, зроблені у постановах: Великої Палати Верховного Суду від 15 жовтня 2019 року у справі № 903/129/18; Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 06 лютого 2019 року у справі № 927/246/18, від 16 квітня 2019 року у справах № 910/3486/18 та № 925/650/18, від 17 та 18 квітня 2019 року у справах № 923/560/18 та № 913/299/18 відповідно, від 13 травня 2019 року у справі № 915/242/18; Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 10 жовтня 2019 року у справі № 0440/6738/18.

Як убачається з матеріалів справи, на виконання частин третьої – п'ятої статті 53 ГПК України і частин третьої, четвертої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор при поданні позовної заяви обґрунтував неналежне, на його думку, здійснення захисту інтересів держави Устинівською РДА та Східним офісом Держаудитслужби, які не вжили заходів до оспорювання додаткових угод у судовому порядку, про що вони повідомили прокуратуру відповідними листами (тобто навів підставу для представництва інтересів держави); зазначив, що порушення процедури державних закупівель та укладення відповідних додаткових угод унеможливило раціональне та ефективне використання бюджетних коштів, чим обґрунтував порушення інтересів держави (тобто навів підстави для звернення з позовом).

Устинівська РДА та Східний офіс Держаудитслужби, надаючи відповідь прокурору на його звернення, свою позицію щодо порушення інтересів держави жодним чином не висловили, про наміри самостійно звернутися з позовом чи провести перевірку щодо виявлених прокуратурою фактів не заявили, водночас не спростували й твердження прокурора щодо виявлених порушень законодавства. Такі дії були оцінені прокурором як бездіяльність.

З огляду на вищевикладене помилковим є висновок суду апеляційної інстанції про ненаведення прокурором у цій справі підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 травня 2020 року у справі № 912/2385/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458902>.

Велика Палата Верховного Суду конкретизувала власний правовий висновок щодо субсидіарної відповідальності юридичної особи, з якої був здійснений виділ, за зобов'язаннями юридичної особи, що утворилася внаслідок виділу, вказавши, що визначальним чинником для заміни первісного боржника у виконавчому провадженні двома боржниками і відповідно визначення виду відповідальності (основної чи субсидіарної) є саме створення нової юридичної особи шляхом виділу з основного боржника з розподілом зобов'язань за розподільчим балансом між юридичною особою, з якої здійснено виділ, та новоствореною особою

16 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Бад-Алтай» (далі – ТОВ «Бад-Алтай») на постанову Східного апеляційного господарського суду від 20 січня 2020 року та ухвалу Господарського суду Харківської області від 25 листопада 2019 року у справі за заявою ТОВ «Бад-Алтай» про заміну сторони виконавчого провадження у справі за позовом ТОВ «Бад-Алтай» до Комунального підприємства «Луганська обласна «Фармація» (далі – КП «Фармація») про стягнення коштів у розмірі 470 621,27 грн, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «Бад-Алтай» звернулося до Господарського суду Харківської області з позовом до КП «Фармація» про стягнення заборгованості <...>, яка виникла у зв'язку з неналежним виконанням відповідачем зобов'язань за договором поставки в частині оплати одержаного товару.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 2 грудня 2014 року у справі № 922/4519/14, залишеним без змін постановою Харківського апеляційного господарського суду від 4 березня 2015 року, позов задоволено повністю.

За результатом перегляду справи № 922/4519/14 за нововиявленими обставинами рішення Господарського суду Харківської області від 2 грудня 2014 року скасоване в частині стягнення з відповідача на користь позивача 24 349,62 грн пені та 487,00 грн судового збору. Стягнуто з позивача на користь відповідача 487,00 грн. судового збору за подання заяви про перегляд рішення у справі за нововиявленими обставинами. В іншій частині рішення залишено без змін <...>.

Постановою від 15 березня 2017 року виконавче провадження № 50542105 приєднано до зведеного провадження №53577514, яке знаходиться у відділі примусового виконання рішень управління державної виконавчої служби ГТУЮ у Луганській області.

Згідно з розпорядженнями голови Луганської обласної державної адміністрації – керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 16 червня 2015 року № 239 та від 1 вересня 2015 року № 370 КП «Фармація» було реорганізовано та утворено шляхом виділу з останнього КП «Фармація Північ»; затверджено розподільчий баланс щодо виділу КП «Фармація Північ» з КП «Фармація», за змістом розшифровки стрічки 1615 якого: «Кредиторська заборгованість за товари, роботи послуги, що передаються від КП «Фармація» до КП «Фармація Північ», останньому кредиторська заборгованість перед позивачем не передавалась.

У листопаді 2019 року ТОВ «Бад-Алтай» звернулося до Господарського суду Харківської області із заявою, у якій просило суд замінити сторону (боржника) виконавчого провадження № 50542105, приєднаного до зведеного виконавчого провадження № 53577514, з КП «Фармація» на двох боржників: КП «Фармація» як основного боржника та Комунальне підприємство «Луганська обласна «Фармація Північ» (далі – КП «Фармація Північ») як субсидіарного боржника.

Суди попередніх інстанцій у задоволенні заяви ТОВ «Бад-Алтай» відмовили.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до абзацу першого частини п'ятої статті 15 Закону України «Про виконавче провадження» № 1404-VIII (далі – Закон № 1404-VIII) у разі вибуття однієї зі сторін виконавець за заявою сторони, а також заінтересована особа мають право звернутися до суду із заявою про заміну сторони її правонаступником. Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, є обов'язковими тією мірою, якою вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник змінив. Також відповідно до частин

першої та другої статті 334 ГПК України у разі вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження суд замінює таку сторону її правонаступником; заяву про заміну сторони її правонаступником може подати сторона (заінтересована особа), державний або приватний виконавець.

Виходячи зі змісту статті 52 ГПК України, процесуальне правонаступництво передбачено не лише у зв'язку зі смертю (оголошенням померлою) фізичної особи та реорганізацією суб'єкта господарювання, а й в інших передбачених законом випадках, у тому числі в разі заміни кредитора або боржника в зобов'язанні (відповідно до статей 512 і 520 ЦК України). Процесуальне правонаступництво в розумінні статті 52 ГПК України допускається на будь-якій стадії судового процесу, включаючи стадію виконання судового рішення.

За змістом статті 109 ЦК України хоча при виділі юридична особа, з якої був здійснений виділ, не припиняється, юридична особа, що утворилася внаслідок виділу, є правонаступником юридичної особи, з якої був здійснений виділ, за зобов'язаннями, які перейшли згідно з розподільчим балансом. Водночас юридична особа, з якої був здійснений виділ, та юридична особа, що утворилася внаслідок виділу, несуть у відношенні одна до одної додаткову (субсидіарну) відповідальність щодо зобов'язань, у яких вони не є основними боржниками після здійсненого виділу в силу вказівки закону, який регламентує процедуру виділу, а не виходячи із змісту матеріальних зобов'язальних правовідносин, які зумовлюють можливість пред'явлення кредитором вимоги до інших осіб, крім основного боржника (наприклад, субсидіарна відповідальність батьків (піклувальників) за шкоду, заподіяну неповнолітньою особою, встановлена договором поруки субсидіарна відповідальність поручителя тощо).

Статтею 619 ЦК України визначено право кредитора на отримання задоволення своєї вимоги як від основного, так і від субсидіарного боржника.

При цьому, враховуючи викладене вище, положення частини другої цієї ж статті (до пред'явлення вимоги особі, яка несе субсидіарну відповідальність, кредитор повинен пред'явити вимогу до основного боржника; якщо основний боржник відмовився задовольнити вимогу кредитора або кредитор не одержав від нього в розумний строк відповіді на пред'явлену вимогу, кредитор може пред'явити вимогу в повному обсязі до особи, яка несе субсидіарну відповідальність) підлягають застосуванню до тих обставин, коли на момент пред'явлення вимоги в матеріальному правовідношенні наявні одночасно й основний, і субсидіарний боржники.

В іншому ж випадку формальне дотримання положень частини другої статті 619 ЦК України до випадку виникнення субсидіарного боржника за наслідками процедури виділу призводить до висновку про можливість повторного судового розгляду справи, спір у якій вже було вирішено судом у повному та належному складі сторін, зобов'язаних у матеріальних правовідносинах.

Виходячи з викладеного за аналогією закону у випадках, коли один (первісний) боржник у матеріальному правовідношенні замінюється двома боржниками, суд має замінити такого боржника як сторону виконавчого провадження двома боржниками (основним і субсидіарним боржниками).

Отже, після заміни первісного боржника у виконавчому провадженні двома боржниками – основним і субсидіарним – виконавчі дії з виконання рішення мають вчинятися щодо обох цих боржників.

Саме такого правового висновку дійшла Велика Палата Верховного Суду у постанові від 26 червня 2019 року у справі 905/1956/15.

Разом з тим, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне уточнити правову позицію, викладену в постанові від 26 червня 2019 року у справі 905/1956/15, вказавши, що визначальним чинником для заміни первісного боржника у виконавчому провадженні двома боржниками і відповідно визначення виду відповідальності (основної чи субсидіарної) є саме створення нової юридичної особи шляхом виділу з основного боржника з розподілом зобов'язань за розподільчим балансом між юридичною особою, з якої здійснено виділ, та новоствореною особою.

Таким чином, враховуючи, що КП «Фармація Північ» утворено шляхом виділу з КП «Фармація» і у зв'язку з цим несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями останнього перед позивачем, господарські суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про відсутність підстав для задоволення заяви ТОВ «Бад-Алтай» про заміну сторони виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 червня 2020 року у справі № 922/4519/14 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90228177>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду щодо підстав припинення поруки, визначивши, що збільшення розміру кредиту без погодження з поручителем, навіть за наявності у договорі поруки умови про те, що поручитель при укладанні цього договору дає свою згоду на збільшення основного зобов'язання, є підставою для припинення поруки на підставі частини першої стаття 559 ЦК України

26 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_2 на постанову Північного апеляційного господарського суду від 4 листопада 2019 року у справі за позовом Акціонерного товариства «Комерційний банк «Приватбанк» (далі – АТ КБ «Приватбанк», Банк) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Стил Форт» (далі – ТОВ «Стил Форт») та ОСОБА_2 про стягнення 1 295 191,59 грн, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

23 грудня 2014 року ТОВ «Стил форт» (клієнт) та ПАТ КБ «Приватбанк» уклали договір банківського обслуговування (поточного рахунку) зі встановленням кредитного ліміту на

поточний рахунок шляхом приєднання позичальника до публічної оферти через підписання заяви про відкриття рахунку та заяви про приєднання до Умов та Правил надання банківських послуг від 22 грудня 2014 року.

З метою забезпечення виконання зобов'язань позичальника за кредитним договором ПАТ КБ «Приватбанк» та ОСОБА_2 уклали договір поруки від 29 травня 2015 року № POR1432898962983 (далі – договір поруки), предметом якого є надання поруки поручителем перед кредитором за виконання ТОВ «Стил Форт» зобов'язань за угодами приєднання до розділу 3.2.1. «Кредитний ліміт» Умов та правил надання банківських послуг (далі – Угода 1) та до розділу 3.2.2. «Кредит за послугою «Гарантовані платежі» Умов та правил надання банківських послуг (далі – Угода 2), і в якому зазначено, що якщо під час виконання Угод зобов'язання боржника, що забезпечені цим договором збільшуються, внаслідок чого збільшується обсяг відповідальності поручителя, останній при укладанні цього договору дає свою згоду на збільшення зобов'язань за Угодами в розмірі таких збільшень; додаткових угоджень про такі збільшення з поручителем не потрібно.

За пунктом 1.5 договору поруки у випадку невиконання боржником зобов'язань за Угодою 1 та Угодою 2 боржник та поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники.

Банк надав ТОВ «Стил Форт» кредитний ліміт у загальному розмірі 1 000 000,00 грн, що підтверджується відповідними доказами, зокрема випискою з рахунку.

ТОВ «Стил Форт» зобов'язання щодо повернення кредиту належним чином не виконало, у зв'язку із чим станом на 24 вересня 2018 року в останнього наявна заборгованість перед Банком по кредиту, а також заборгованість за процентами за користування кредитом за період з 27 квітня по 24 вересня 2018 року.

Враховуючи наведені обставини, Банк звернувся із цим позовом про стягнення заборгованості за кредитом та процентами солідарно з боржника – ТОВ «Стил Форт» та ОСОБА_2 як поручителя.

ОЦІНКА СУДУ

Обсяг відповідальності поручителя визначається як умовами договору поруки, так і умовами основного договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, забезпечення виконання яких здійснює поручитель (частини перша, друга статті 553 ЦК України).

За змістом статті 559 ЦК України зміна обсягу зобов'язань боржника може бути підставою для припинення поруки. Зокрема, частиною першою цієї статті (у редакції, чинній на момент укладання договору поруки) було передбачено, що порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності.

За загальним правилом, установленим частиною першою статті 651 ЦК України, зміна умов договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Разом з тим за змістом частини третьої статті 651 ЦК України договором або законом може бути передбачено також право сторони договору

відмовитися від договору в повному обсязі або частково, тобто розірвати або змінити договір на власний розсуд на підставі одностороннього правочину.

Так, за правилами, передбаченими абзацом 3 частини третьої статті 202 ЦК України, односторонній правочин може створювати обов'язки для інших осіб лише у випадках, встановлених законом, або за домовленістю з цими особами.

Приписи частини першої статті 559 ЦК України передбачають спеціальне регулювання порядку зміни забезпеченого порукою зобов'язання, а відтак і договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, з урахуванням волевиявлення та повідомлення, крім сторін цього договору, також поручителя і встановлюють правові наслідки неодержання згоди поручителя.

Умови договору поруки про те, що поручитель при укладанні цього договору дає свою згоду на збільшення основного зобов'язання, не виключають застосування правил, передбачених абзацом 3 частини третьої статті 202 ЦК України, та, відповідно, від необхідності узгодження певних вчинених в односторонньому порядку змін до основного зобов'язання із поручителем у належній формі.

За змістом частини першої статті 654 ЦК України зміна договору вчиняється в такій самій формі, що й договір, що змінюється, якщо інше не встановлено договором

Пунктом 4.2 договору поруки сторони узгодили, що зміни та доповнення до цього договору вносяться тільки за згодою сторін, у письмовому вигляді, шляхом укладання відповідного договору про внесення змін. За встановленими судами обставинами справи сторони не заперечують, що ОСОБА_2 як поручитель письмової згоди на збільшення кредитного ліміту ТОВ «Стил Форт» з 200 000 грн до 1 000 000 грн, а відповідно на збільшення обсягу своєї відповідальності, не надавав і про такі зміни повідомлений не був.

Враховуючи викладене, установивши, що кредитний ліміт за кредитними зобов'язаннями боржника збільшено без погодження з поручителем, суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку про наявність підстав для солідарного стягнення з боржника та поручителя спірних сум, оскільки порука за договором від 29 травня 2015 року № POR1432898962983 є припиненою в силу положень частини першої статті 559 ЦК України (у відповідній редакції).

Разом з тим, ураховуючи мотиви, викладені в цій постанові, Велика Палата Верховного Суду вбачає за необхідне відступити від правового висновку в подібних правовідносинах, викладеного Верховним Судом, зокрема, у постановках від 14 серпня 2019 року у справі № 910/12419/18 та від 1 листопада 2019 року у справі № 910/13940/18, вказавши, що умови договору поруки про те, що поручитель при укладанні цього договору дає свою згоду на збільшення основного зобов'язання, не виключають застосування правил, передбачених абзацом 3 частини третьої статті 202 ЦК України та, відповідно, від необхідності узгодження певних вчинених в односторонньому порядку змін до основного зобов'язання з поручителем у належній формі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 червня 2020 року у справі № 910/13109/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90111804>.

Велика Палата Верховного Суду частково відступила від правового висновку Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо порядку повернення коштів, розміщених недержавним пенсійним фондом в банківській установі, щодо якої розпочато процедуру ліквідації, визначивши, що активи недержавних пенсійних фондів (пенсійні активи), які були проінвестовані до 11 липня 2014 року, не повинні були включатись до ліквідаційної маси банку та мали повертатись банками недержавним пенсійним фондам під час проведення тимчасової адміністрації або ліквідації такого банку

16 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на постанову Північного апеляційного господарського суду від 17 вересня 2019 року у справі за позовом Відкритого недержавного пенсійного фонду «Причетність» до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача – Публічне акціонерне товариство «Український Бізнес Банк», про стягнення безпідставно набутих коштів, сум за прострочення виконання боржником грошового зобов'язання, ціна позову 851 480,29 грн, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідно до пункту 2.1 розділу 1 статуту ВВПФ «Причетність», затвердженого рішенням зборів засновників фонду, останній створений з метою провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення шляхом накопичення пенсійних внесків на користь учасників Фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійсненням пенсійних виплат учасникам Фонду у встановленому законом порядку.

Відповідно до пункту 2.3 статуту ВВПФ «Причетність» діяльність з недержавного пенсійного забезпечення є виключним видом його діяльності.

За змістом інвестиційної декларації ВВПФ «Причетність» до складу його активів належать, зокрема, пенсійні активи в грошових коштах, які розміщені на банківських депозитних рахунках (пункт 6.2. інвестиційної декларації).

26 квітня 2014 року між ВВПФ «Причетність», від імені якого діяло Товариство з обмеженою відповідальністю «Всеукраїнська управляюча компанія» (далі – ТОВ «Всеукраїнська управляюча компанія») та ПАТ «Укрбізнесбанк» укладено депозитний договір, на підставі якого ВВПФ «Причетність» розміщено на строковому депозитному рахунку пенсійні активи фонду в розмірі 458 695,90 грн.

Національним банком України було прийняте рішення від 25 грудня 2014 року № 844 «Про віднесення ПАТ «Укрбізнесбанк» до категорії неплатоспроможних», відповідно до якого відповідач прийняв рішення № 164 від 25 грудня 2015 року про початок процедури виведення ПАТ «Укрбізнесбанк» з ринку, запровадження тимчасової адміністрації та призначення уповноваженої особи на здійснення тимчасової адміністрації.

У подальшому Національним банком України було прийняте рішення від 23 квітня 2015 року № 265 «Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію ПАТ «Укрбізнесбанк», на підставі якого відповідач прийняв рішення № 87 від 24 квітня 2015 року про початок процедури ліквідації ПАТ «Укрбізнесбанк» та призначення уповноваженої особи на ліквідацію банку.

23 листопада 2017 року ТОВ «Всеукраїнська управляюча компанія», яка є компанією з управління активами ВВПФ «Причетність», на підставі договору про управління активами недержавного пенсійного фонду від 19 квітня 2005 року № 01/КУА звернулось до відповідача та третьої особи з вимогою повернути позивачу пенсійні активи, мотивуючи її посиланням на приписи частини другої статті 48 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (далі – Закон № 1057-IV), проте відповідач зазначену вимогу не задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно із частинами першою-третьою статті 6 Закону № 1057-IV пенсійні фонди створюються на підставі рішення засновника (зборів засновників) та не мають на меті одержання прибутку на користь одноосібного засновника або для його подальшого розподілу між засновниками. Недержавне пенсійне забезпечення є для пенсійних фондів виключним видом діяльності. Провадження пенсійними фондами іншої діяльності, не передбаченої цим Законом, забороняється. Активи пенсійного фонду формуються за рахунок внесків до пенсійного фонду (пенсійних внесків) та інших надходжень до пенсійного фонду.

Згідно із частинами першою, сьомою, восьмою статті 47 Закону № 1057-IV до складу активів пенсійного фонду відповідно до цього Закону належать, зокрема, активи в грошових коштах. На пенсійні активи не може бути звернене будь-яке стягнення або застосована конфіскація, якщо вони сформовані за рахунок коштів, отриманих на підставах, що не суперечать законодавству. Активи пенсійного фонду можуть формуватися виключно внаслідок операцій, пов'язаних з провадженням пенсійним фондом діяльності з недержавного пенсійного забезпечення, відповідно до цього Закону.

За нормами частин першої, другої статті 48 Закону № 1057-IV пенсійні активи, що накопичуються у пенсійному фонді, можуть бути використані виключно для цілей інвестиційної діяльності фонду, виконання зобов'язань фонду перед його учасниками та оплати витрат, пов'язаних із здійсненням недержавного пенсійного забезпечення, а саме інвестування відповідно до вимог цього Закону з метою отримання доходу на користь учасників фонду. Використання пенсійних активів для інших цілей забороняється. Пенсійні активи не можуть включатися до ліквідаційної маси зберігача пенсійного фонду та інших банків.

Згідно із частиною п'ятою статті 50 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон № 4452-VI; у редакції, чинній на день укладення депозитного договору) активи недержавних пенсійних фондів, іпотечні активи, що перебувають в управлінні банку, не включаються до ліквідаційної маси банку.

Розпорядження цими активами здійснюється відповідно до законів України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Відповідно до абзацу третього частини п'ятої статті 50 Закону № 4452-VI (у редакції, чинній з 11 липня 2014 року) активи недержавного пенсійного фонду (крім депозитів), зберігачем яких є банк, не включаються до ліквідаційної маси такого банку. Повернення цих активів здійснюється відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

З наведених норм права вбачається, що недержаний пенсійний фонд може займатись виключно діяльністю з недержавного пенсійного забезпечення. Активи такого пенсійного фонду можуть формуватися виключно внаслідок операцій, пов'язаних з провадженням недержавного пенсійного забезпечення, та формуються за рахунок пенсійних внесків та інших надходжень до пенсійного фонду. До таких активів належать активи в грошових коштах, які можуть бути використані виключно для цілей інвестиційної діяльності фонду, а саме інвестування з метою отримання доходу на користь учасників фонду відповідно до інвестиційної декларації.

Отже, до активів пенсійного фонду (пенсійних активів) належать всі активи такого пенсійного фонду, сформовані внаслідок операцій, пов'язаних із провадженням недержавного пенсійного забезпечення, яке є виключним видом діяльності такого фонду.

Зазначені активи недержавних пенсійних фондів (пенсійні активи), які були проінвестовані до 11 липня 2014 року, не повинні бути включатись до ліквідаційної маси банку та мали повертатись банками недержавним пенсійним фондам під час проведення тимчасової адміністрації або ліквідації такого банку.

Велика Палата Верховного Суду вважає необхідним частково відступити від висновків, викладених у постановках Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 24 липня 2019 року у справі № 826/1145/15, від 23 листопада 2018 року у справах № 826/16003/14 та № 826/4595/15, від 07 вересня 2018 року у справі № 826/16001/14.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 червня 2020 року у справі № 910/22513/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90355793>.

3.3. Цивільна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду конкретизувала власний правовий висновок щодо порядку досудового повернення кредиту, визначивши, що якщо кредитування відбулося для задоволення споживчих потреб позичальника і кредитодавець звертається до суду з позовом про дострокове повернення коштів за договором про надання споживчого кредиту, не виконавши вимоги частини десятої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» (у редакції, чинній до 10 червня 2017 року) щодо направлення позичальнику повідомлення (вимогу) про дострокове повернення кредиту, то у позичальника відсутній обов'язок

достроково повернути кошти за договором про надання споживчого кредиту, а у суду відсутня підстава для задоволення відповідного позову у частині, яка стосується дострокового стягнення коштів за таким договором

Велика Палата Верховного Суду розглянула розглянула справу за позовом Публічного акціонерного товариства «УкрСиббанк» (далі – позивач) до ОСОБА_1 (далі – позичальник), ОСОБА_2 (далі – поручителька) про стягнення заборгованості за договорами про надання споживчого кредиту за касаційною скаргою позивача на рішення Дзержинського районного суду м. Харкова від 22 листопада 2016 року та постанову Апеляційного суду Харківської області від 18 квітня 2018 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

23 жовтня 2007 року позивач уклав із позичальником кредитний договір-1, відповідно до умов якого позивач надав позичальникові кредит у розмірі 35 000 доларів США з кінцевим терміном повернення не пізніше 23 жовтня 2028 року та процентною ставкою 10,50 % річних. Того ж дня для забезпечення виконання зобов'язань за вказаним договором позивач уклав з поручителькою договір поруки № П/11239052000 (далі – договір поруки-1).

8 вересня 2008 року позивач уклав із позичальником кредитний договір-2, відповідно до умов якого позичальник отримав кредит у розмірі 11 000 доларів США з кінцевим терміном повернення не пізніше 7 вересня 2018 року та процентною ставкою 13,85 % річних. Того ж дня для забезпечення виконання зобов'язань за вказаним договором позивач уклав з поручителькою договір поруки № 226650 (далі – договір поруки-2). Відповідно до умов договорів поруки відповідальність поручительки та позичальника є солідарною.

У позичальника є прострочена заборгованість за кредитним договором-1 і кредитним договором-2 (далі разом – кредитні договори), що стало підставою для звернення до суду з позовом.

Суди попередніх інстанцій позов задовольнили частково, мотивувавши це тим, що за договорами не настав термін виконання грошових зобов'язань у повному обсязі, оскільки банком не дотримано встановлений договорами порядок дострокового повернення кредитних коштів, а саме – не була направлена вимога про дострокове повернення кредиту, як наслідок, термін повернення кредиту у повному обсязі не настав. У зв'язку із цим суди зробили висновок про стягнення на користь банку лише простроченої заборгованості за тілом кредиту, процентів та пені.

ОЦІНКА СУДУ

10 червня 2017 року набрав чинності Закон України «Про споживче кредитування», який визначає загальні правові та організаційні засади споживчого кредитування в Україні. Закон України «Про захист прав споживачів» застосовується до відносин споживчого кредитування у частині, що не суперечить Закону України «Про споживче кредитування» (стаття 11 Закону України «Про захист прав споживачів» у редакції, чинній з 10 червня 2017 року). Отже, регулювання правовідносин банку зі споживачем щодо

кредитування для споживчих потреб до 10 червня 2017 року відбувалося з урахуванням приписів Закону України «Про захист прав споживачів». З 10 червня 2017 року на ці відносини поширюється Закон України «Про споживче кредитування», а у частині, що йому не суперечить, – також Закон України «Про захист прав споживачів».

Наведені приписи дають підстави виснувати, що частина десята статті 11 зазначеного Закону у редакції, що була чинною до 10 червня 2017 року, встановила обов'язковий досудовий порядок врегулювання питання дострокового повернення коштів за договором про надання споживчого кредиту.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що звернення до суду з позовом про дострокове повернення коштів за договором про надання споживчого кредиту не замінює визначений вказаним Законом порядок. Якщо кредитор звертається до суду з таким позовом, не виконавши вимоги частини десятої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» у редакції, чинній до 10 червня 2017 року, не дотримавши передбачений зазначеним договором порядок, який не має погіршувати порівняно із цим Законом становище споживача, то в останнього як у позичальника відсутній обов'язок достроково повернути кошти за договором про надання споживчого кредиту, а у суду відсутня підстава для задоволення відповідного позову у частині, яка стосується дострокового стягнення коштів за таким договором.

У постанові від 27 березня 2019 року у справі № 521/21255/13-ц Велика Палата Верховного Суду зазначила про те, що направлення повідомлення (вимоги) про дострокове повернення кредиту стосується загального порядку досудового врегулювання відповідних спорів. Невиконання кредитором обов'язку з направлення такого повідомлення (вимоги) не означає відсутність порушення його прав, а тому він може вимагати у суді виконання боржником обов'язку з дострокового повернення кредиту. Враховуючи те, що вимоги кредитора й обов'язки боржника за договором про надання споживчого кредиту у добровільному порядку не були виконані на час ухвалення судового рішення, Велика Палата Верховного Суду у зазначеній постанові погодилася з аргументами суду апеляційної інстанції про наявність підстав для дострокового стягнення заборгованості.

Наведений висновок не враховує спеціальний порядок заявлення кредитором вимоги про дострокове повернення коштів у разі неналежного виконання позичальником умов договору про надання споживчого кредиту. Тому Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від зазначеного висновку, конкретизувавши його так: суд, установивши, що кредитування відбулося для задоволення споживчих потреб позичальника, має застосувати до встановлених правовідносин приписи, які регулюють відносини споживчого кредитування, зокрема частини десятої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» у редакції, чинній до 10 червня 2017 року, в якій був встановлений обов'язковий досудовий порядок врегулювання питання дострокового повернення коштів за договором про надання споживчого кредиту.

У цій справі суди встановили, що у позичальника з позивачем виникли кредитні відносини, однак належно не дослідили зміст кредитних договорів, не з'ясували, на які потреби були видані кредити, чи є ці кредити споживчими, а отже, не з'ясували, які права й обов'язки мали сторони таких відносин при укладенні та виконанні умов кредитних договорів.

Ураховуючи, що суд касаційної інстанції не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, а суди першої й апеляційної інстанцій не дослідили належно зібрані у справі докази, Велика Палата Верховного Суду не має процесуальної можливості встановити факти щодо споживчого характеру кредитування позичальника.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що позивач переконував суд, що направив відповідне повідомлення (вимогу) як позичальнику, так і його поручителю. Проте суди вказали, що всупереч умовам кредитних договорів позивач відправив ці повідомлення (вимоги) рекомендованими листами, а не цінними листами з описом вкладення та повідомленням про вручення. Тому суди не змогли встановити, як те, чи справді позивач відправив відповідачам відповідні повідомлення (вимоги), так і те, чи були останні вручені адресатам. Враховуючи наведене, порушення позивачем визначеного кредитними договорами порядку направлення юридично значимих повідомлень, факт отримання яких адресатами суди не встановили, не може мати наслідком покладення на відповідачів тягара дострокового погашення заборгованості за кредитними договорами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 травня 2020 року у справі № 638/13683/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458954>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від правових висновків Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду та конкретизувала власний правовий висновок щодо порядку спадкування права постійного користування земельною ділянкою, наданою для ведення селянського (фермерського) господарства, визначивши, що з моменту державної реєстрації селянського (фермерського) господарства як юридичної особи право постійного користування земельною ділянкою, яку отримав саме для ведення такого господарства його засновник, переходить до цього господарства. Тому у такій ситуації зазначене право не може бути об'єктом спадкування, а постійним користувачем вказаної ділянки після смерті засновника залишається селянське (фермерське) господарство.

Право постійного користування земельною ділянкою, яку отримав для ведення селянського (фермерського) господарства його засновник, може бути об'єктом спадкування, якщо зазначена особа до її смерті не змогла створити (зареєструвати) селянське (фермерське) господарство. У такому разі право постійного користування зазначеною

ділянкою входить до складу спадщини у разі смерті цієї особи та може бути успадкованим лише для мети, для якої це право отримав спадкодавець

23 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 (далі – позивачка) до Магдалинівської районної державної адміністрації Дніпропетровської області за участю третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, – Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області (далі – третя особа) про визнання у порядку спадкування прав засновника селянського (фермерського) господарства та права постійного користування земельною ділянкою, наданою для ведення такого господарства, за касаційною скаргою позивачки на рішення Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 28 грудня 2017 року та постанову Дніпропетровського апеляційного суду від 28 листопада 2018 року, у частині відмови в задоволенні вимоги про визнання за позивачкою у порядку спадкування права постійного користування земельною ділянкою, наданою для ведення селянського (фермерського) господарства.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Засновник, який помер ІНФОРМАЦІЯ_1, був чоловіком позивачки та засновником СФГ «СПАС», а позивачка – членом цього господарства.

19 серпня 1997 року голова Магдалинівської районної державної адміністрації Дніпропетровської області видав розпорядження № 666-р про надання засновнику для ведення селянського (фермерського) господарства у постійне користування спірної земельної ділянки. Це підтверджує державний акт на право постійного користування землею від 23 лютого 1998 року. Проте згідно з витягом з Державного земельного кадастру про земельну ділянку від 28 січня 2015 року № 27-415-0.3-367/2-15 право постійного користування спірною земельною ділянкою належить СФГ «СПАС».

Оскільки після смерті засновника позивачка мала намір використовувати спірну земельну ділянку для здійснення господарської діяльності, для оформлення права користування нею вона звернулася до державного нотаріуса із заявою про надання свідоцтва про право на спадщину. 12 жовтня 2016 року державний нотаріус Магдалинівської державної нотаріальної контори Сушко В. Б. у відповідь на звернення позивачки повідомила їй про те, що неможливо успадкувати після смерті засновника СФГ «СПАС» як цілісний майновий комплекс, бо невизначений склад майна цього господарства та відсутнє право власності на спірну земельну ділянку, передану фермерському господарству.

Через відсутність свідоцтва про право на спадщину за законом позивачка не може внести зміни до установчих документів СФГ «СПАС» та до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, пов'язані зі зміною засновника вказаної юридичної особи, який помер. Крім того, оскільки спірна земельна ділянка була передана в постійне користування засновнику для ведення селянського (фермерського) господарства, а позивачка є його спадкоємцем за законом, вона має право

на спадкування належного засновнику права постійного користування спірною земельною ділянкою.

ОЦІНКА СУДУ

За змістом наведених приписів ЗК Української РСР від 18 грудня 1990 року та Закону № 2009-XII, на час створення СФГ «СПАС» можливість реалізації права на створення селянського (фермерського) господарства була підпорядкована фактичному одержанню громадянином, зокрема, права постійного користування земельною ділянкою для ведення такого господарства. Наявність у засновника визначеного законом права на земельну ділянку була однією з умов державної реєстрації селянського (фермерського) господарства як юридичної особи. Більше того, право користування земельною ділянкою мало припинятися з припиненням діяльності селянського (фермерського) господарства (пункт 3 частини першої статті 27 ЗК Української РСР від 18 грудня 1990 року), а припинення права користування земельною ділянкою мало наслідком припинення діяльності цього господарства (пункт 2 частини першої статті 29 Закону № 2009-XII).

З моменту створення СФГ «СПАС» відбулася фактична заміна постійного землекористувача, і обов'язки останнього перейшли до селянського (фермерського) господарства з дня його державної реєстрації. Державна реєстрація права постійного користування земельною ділянкою для ведення селянського (фермерського) господарства за його засновником не змінює вказаний висновок, оскільки після державної реєстрації такого господарства саме воно як суб'єкт підприємницької діяльності могло використовувати відповідну ділянку за її цільовим призначенням, тобто бути постійним користувачем. Відповідно з часу державної реєстрації цього господарства воно повноважне зареєструвати за собою право постійного користування земельною ділянкою, яку раніше для ведення селянського (фермерського) господарства отримав його засновник.

Статті 27 і 114 ЗК Української РСР від 18 грудня 1990 року, а також стаття 141 ЗК України від 25 жовтня 2001 року не передбачали припинення права постійного користування земельною ділянкою внаслідок смерті особи. Тому право постійного користування (на підставі відповідного державного акта) земельною ділянкою не припиняється зі смертю особи, якій було надане таке право, незалежно від цільового призначення відповідної ділянки.

Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (стаття 1216 ЦК України). Перелік прав та обов'язків особи, які не входять до складу спадщину визначений у статті 1219 ЦК України. За змістом вказаного переліку право постійного користування земельною ділянкою, яке належало спадкодавцю, не є тим правом, яке не можна успадкувати. А тому таке право за загальним правилом входить до складу спадщини.

Стосовно права постійного користування земельною ділянкою, наданою фізичній особі для ведення селянського (фермерського) господарства, то таке право може бути об'єктом спадкування, якщо зазначена особа до її смерті не змогла створити

(зареєструвати) селянське (фермерське) господарство. Тільки у такому разі право постійного користування зазначеною ділянкою входить до складу спадщини у разі смерті цієї особи та може бути успадкованим лише для мети, для якої це право отримав спадкодавець. Оскільки після проведення державної реєстрації селянського (фермерського) господарства як юридичної особи право постійного користування земельною ділянкою, наданою засновникові для ведення такого господарства, набуває останнє, то смерть засновника селянського (фермерського) господарства не породжує у спадкоємців такого засновника права успадкувати право постійного користування земельною ділянкою, яку засновник отримав для ведення зазначеного господарства та створив (зареєстрував) останнє за Законом № 2009-XII. Відтак, відсутні підстави для задоволення вимоги позивачки про визнання за нею як за спадкоємцем засновника СФГ «СПАС» права постійного користування спірною земельною ділянкою.

У постанові від 21 січня 2020 року у справі № 908/2606/18 Велика Палата Верховного Суду вже висувала про можливість застосування до правовідносин, які виникають у зв'язку з діяльністю фермерських господарств, приписів законодавства, що регулюють діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, у випадку, якщо спірні правовідносини не врегульовані статутом або Законом № 973-IV.

На час виникнення спірних правовідносин діяв Закон України «Про господарські товариства», який у статті 55 передбачав, що у зв'язку зі смертю громадянина-учасника товариства, спадкоємці мали переважне право вступу до цього товариства. У разі відмови спадкоємця від вступу до товариства з обмеженою відповідальністю або відмові товариства у прийнятті до нього спадкоємця йому видавалася у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала спадкодавцю, і вартість якої визначалася на день смерті учасника.

Оскільки позивачка була членом СФГ «СПАС», в якого немає сформованого статутного капіталу, не відмовлялася від вступу до цього господарства, як і їй не відмовляло у цьому останнє, то визнання за позивачкою в порядку спадкування після смерті чоловіка прав засновника СФГ «СПАС» є ефективним способом захисту її прав як спадкоємниці засновника.

Велика Палата Верховного Суду також звертає увагу на те, що 17 червня 2018 року набрав чинності Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року. Згідно зі статтею 23 цього Закону у разі смерті учасника товариства його частка переходить до спадкоємця без згоди учасників товариства. Отже, за наявності у фермерського господарства статутного (складеного) капіталу з розподілом часток між його членами спадкоємці засновника (члена) фермерського господарства спадкують відповідні права засновника (члена), якому належала відповідна частка у статутному (складеному) капіталі.

З огляду на викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне:

Відступити від висновку Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду, викладеного у його постановках від 25 квітня 2018 року у справі № 399/374/16-ц, від 18 березня 2019 року у справі № 472/598/16-ц, від 17 жовтня 2018 року у справі № 376/2038/14-ц, від 11 лютого 2019 року у справі № 183/4638/16, від 13 березня 2019 року у справі № 532/1150/17, від 20 березня 2019 року у справі № 587/260/17, та від 3 квітня 2019 року у справі № 525/1385/16-ц, від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 грудня 2019 року у справі № 188/1124/15-ц, а також від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 березня 2019 року у справі № 472/598/16-ц.

Відступити шляхом конкретизації від висновку Великої Палати Верховного Суду, викладеного у постанові від 20 листопада 2019 року у справі № 368/54/17, у частині відступу від висновків, сформульованих у постановках Верховного Суду України від 5 жовтня 2016 року у справі № 181/698/14-ц і від 23 листопада 2016 року у справі № 657/731/14-ц про те, що право користування земельною ділянкою, яке виникло в особи лише на підставі державного акта на право користування земельною ділянкою без укладення договору про право користування земельною ділянкою із власником землі, припиняється зі смертю особи, якій належало таке право, і не входить до складу спадщини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі № 179/1043/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458957>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від власного правового висновку щодо юрисдикції спору про звільнення майна з-під арешту, накладеного в кримінальному провадженні, визначивши, що питання про скасування арешту майна, накладеного за правилами КПК України 2012 року та нескасованого після закриття слідчим кримінального провадження, має вирішувати слідчий суддя за правилами кримінального судочинства

30 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 (далі – позивач) до Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області (далі – відповідач, ГУНП в Чернівецькій області) про зняття арешту з майна за касаційною скаргою позивача, якого представляє ОСОБА_2, на ухвалу Шевченківського районного суду міста Чернівці від 15 березня 2019 року та постанову Чернівецького апеляційного суду від 24 квітня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

14 лютого 2017 року ухвалою слідчого судді Шевченківського районного суду міста Чернівці в межах кримінального провадження № 12017260040000279 накладено арешт на його автомобіль марки БМВ 520, номерний знак НОМЕР_1.

26 листопада 2018 року постановою слідчого Шевченківського відділення поліції Чернівецького відділу поліції ГУНП в Чернівецькій області зазначене кримінальне провадження закрито за відсутністю складу кримінального правопорушення.

Скасувати арешт зазначеного автомобіля після закриття відповідного кримінального провадження та закінчення досудового розслідування у порядку кримінального судочинства неможливо. Арешт майна за відсутності правових підстав для цього порушує право власності позивача.

ОЦІНКА СУДУ

Правовідносини щодо арешту майна, накладеного в межах кримінального провадження, регулюються главою 17 КПК України 2012 року. За змістом статті 173 цього Кодексу питання про накладення арешту на майно вирішують слідчий суддя або суд.

У випадках, визначених статтею 174 КПК України 2012 року, власник або інший володілець майна під час досудового розслідування не позбавлений права звернутися до слідчого судді з клопотанням про скасування арешту майна.

Згідно із частиною третьою статті 174 КПК України 2012 року прокурор одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження скасовує арешт майна, якщо воно не підлягає спеціальній конфіскації.

Суд одночасно з ухваленням судового рішення, яким закінчується судовий розгляд, вирішує питання про скасування арешту майна. Суд скасовує арешт майна, зокрема, у випадку виправдання обвинуваченого, закриття кримінального провадження судом, якщо майно не підлягає спеціальній конфіскації, непризначене судом покарання у виді конфіскації майна та/або незастосування спеціальної конфіскації, залишення цивільного позову без розгляду або відмови в цивільному позові (частина четверта статті 174 КПК України 2012 року).

Втім, частини третя та четверта статті 174 КПК України 2012 року регулюють порядок вирішення питання про скасування арешту майна у двох випадках: судом – з а наслідками розгляду кримінальної справи та прокурором – одночасно з винесенням ним постанови про закриття кримінального провадження. Натомість у цій справі кримінальне провадження закриття постановою слідчий, який згідно з приписами КПК України 2012 року, на відміну від прокурора, не наділений повноваженнями скасовувати арешт майна, накладений ухвалою слідчого судді під час досудового розслідування.

Окремою формою судової діяльності відповідно до КПК України 2012 року є судовий контроль, який реалізує слідчий суддя, за додержанням законів органами досудового розслідування та прокурором.

На слідчого суддю покладена функція судового контролю за дотриманням прав і свобод осіб у кримінальному провадженні, зокрема, під час досудового розслідування (пункт 18 частини першої статті 3 КПК України 2012 року), і він наділений повноваженнями накладати арешт на майно та його скасовувати (статті 173 і 174 цього Кодексу). Крім того, у КПК України 2012 року немає заборони ініціювати перед слідчим суддею, коли кримінальне

провадження вже закритий слідчий, питання про скасування арешту на майно, накладеного під час досудового розслідування ухвалою слідчого судді на підставі приписів цього Кодексу.

З огляду на вказане, беручи до уваги відсутність у слідчого повноважень, при закритті кримінального провадження самостійно скасувати арешт, накладений на майно ухвалою слідчого судді, Велика Палата Верховного Суду вважає, що для гарантування прав і свобод осіб, на майно яких ухвалою слідчого судді за КПК України 2012 року накладений арешт у кримінальному провадженні, саме слідчий суддя, здійснюючи судовий контроль, повноважний за клопотанням власника або іншого володільця відповідного майна в порядку, передбаченому частиною другою статті 174 цього Кодексу, вирішити питання про скасування такого арешту після закриття слідчим кримінального провадження.

Таким чином, у разі, якщо арешт на майно накладено в порядку, передбаченому КПК України 2012 року, особа, яка вважає, що такими діями порушено її право на майно, навіть за умови, що вона не є учасником кримінального провадження, а останнє закритий своєю постановою слідчий, має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про скасування арешту в порядку кримінального судочинства. Такий порядок захисту права на майно є ефективним, оскільки забезпечить відновлення права власника або іншого володільця майна, на яке був накладений арешт слідчим суддею у кримінальному провадженні.

Отже, установивши, що арешт на транспортний засіб накладено в кримінальному провадженні за правилами КПК України 2012 року, суди першої й апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку про те, що питання про зняття такого арешту треба розглядати за правилами кримінального судочинства.

За таких обставин Велика Палата Верховного Суду відступає від її висновку, сформульованого в пункті 49 постанови 15 травня 2019 року у справі № 372/2904/17-ц, у частині того, що питання про скасування арешту майна, накладеного за КПК України 2012 року, після закриття слідчим кримінального провадження слід вирішувати за правилами цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що спори про звільнення майна з-під арешту, накладеного за правилами КПК України 1960 року та незнятого за цим Кодексом після закриття кримінальної справи слід розглядати за правилами цивільного судочинства. Натомість питання про скасування арешту майна, накладеного за правилами КПК України 2012 року та не скасованого після закриття слідчим кримінального провадження, має вирішувати слідчий суддя за правилами кримінального судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 червня 2020 року у справі № 727/2878/19 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458966>.

4. Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції

4.1. Справи, які підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства

Спiр за позовом фiзичної особи щодо оскарження рiшень, дiй чи бездiяльностi Фонду соцiального страхування вiд нещасних випадкiв на виробництвi та професiйних захворювань України, його робочих органiв i їхнiх правонаступникiв про обчислення, призначення, перерахунок, здiйснення, надання, одержання виплат за загальнообов'язковим державним соцiальним страхуванням пiдлягає розгляду у порядку адмiнiстративного судочинства

Спiр за позовом фiзичної особи щодо зобов'язання Фонду соцiального страхування вiд нещасних випадкiв на виробництвi та професiйних захворювань України здiйснити перерахунок виплат за загальнообов'язковим державним соцiальним страхуванням, стягнутих на користь такої фiзичної особи за рiшенням суду у цивiльнiй справi, пiдлягає розгляду у порядку цивiльного судочинства

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 (далi – позивач) до Управлiння виконавчої дирекцiї Фонду соцiального страхування вiд нещасних випадкiв на виробництвi та професiйних захворювань України у мiстi Києвi (правонаступник – Управлiння виконавчої дирекцiї Фонду соцiального страхування України у м. Києвi) (далi – вiдповiдач) про зобов'язання вчинити дiї за касацiйною скаргою вiдповiдача на рiшення Апеляцiйного суду мiста Києва вiд 13 квітня 2017 року, i прийняла постанову, в якiй зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

1 березня 1984 року позивач отримав трудове калiцтво, внаслiдок якого став iнвалiдом I групи безстроково з постiйним стороннiм доглядом, паралiчем обох нiг, повною втратою працездатностi та втратою контролю над функцiями тазових органiв.

25 листопада 2003 року Голосiївський районний суд мiста Києва ухвалив рiшення у справi № 2-3306/17 2003, згiдно з яким, зокрема, зобов'язав ВАТ «Трест Киiвмiськбуд-б», починаючи з 16 листопада 2003 року, сплачувати на користь позивача щомiсячно витрати на пiдгузки в розмiрi 322,83 грн i на лiки у розмiрi 43,45 грн, а на майбутнє зi змiнами цiн – проводити вiдповiднi перерахунки виплат на придбання пiдгузкiв i лiкiв.

25 грудня 2003 року на виконання вказаного рiшення суд видав виконавчий лист.

14 лютого 2006 року Голосiївський районний суд мiста Києва постановив ухвалу, якою замiнив боржника у виконавчому провадженнi з виконання рiшення цього суду вiд 25 листопада 2003 року з ВАТ «Трест Киiвмiськбуд-б» на вiдповiдача.

9 квітня 2015 року позивач звернувся до начальника вiддiлу державної виконавчої служби Печерського районного управлiння юстицiї у м. Києвi з заявою, в якiй просив перерахувати (змiнити) суми, стягнутi з боржника згiдно з виконавчим листом, виданим

Голосіївським районним судом міста Києва на підставі рішення від 25 листопада 2003 року, а саме: стягувати щомісячно з боржника кошти у сумі 3 202,44 грн з урахуванням збільшення цін на товари, визначені у судовому рішенні.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно з частинами першою та другою статті 4 Закону № 1105-XIV у редакції, чинній з 1 січня 2015 року, Фонд соціального страхування України є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом. Фонд є некомерційною самоврядною організацією, що діє на підставі статуту, який затверджується його правлінням.

Фонд зобов'язаний забезпечувати фінансування та виплачувати матеріальне забезпечення, страхові виплати і надавати соціальні послуги, передбачені цим Законом (пункт 1 частини другої статті 10 Закону № 1105-XIV).

Спори, що виникають із правовідносин за цим Законом, вирішуються в судовому порядку. Спори щодо розміру шкоди та прав на її відшкодування, накладення штрафів та з інших питань вирішуються в судовому порядку (частини перша та третя статті 17 Закону № 1105-XIV).

За змістом пункту 4 частини першої статті 18 КАС України у редакції, чинній на час звернення з позовом до суду, місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні усі адміністративні справи щодо спорів фізичних осіб з суб'єктами владних повноважень з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг.

Отже, у відносинах з обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням Фонд та його робочі органи здійснюють владні управлінські функції та наділені повноваженнями приймати рішення / вчиняти дії, що впливають на можливість реалізації застрахованими особами права на соціальний захист, яке, зокрема, включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, і мають обов'язковий характер для інших суб'єктів владних повноважень.

З огляду на вказане Велика Палата Верховного Суду має підстави виснувати, що спори стосовно оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, його робочих органів і їхніх правонаступників про обчислення, призначення, перерахунок, здійснення, надання, одержання виплат за

загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням є публічно-правовими. А тому їх слід розглядати за правилами адміністративного судочинства.

У даній справі позивач фактично поскаржився на те, що відповідач як боржник у виконавчому провадженні, відкритому на підставі виконавчого листа, не перераховує присуджені позивачу відповідно до рішення суду у цивільній справі щомісячні виплати на ліки та підгузки. Отже, підставою звернення з позовом у справі № 761/21898/16-ц стало невиконання ухваленого на користь позивача рішення суду у цивільній справі, згідно з яким було визнано право позивача на щомісячні виплати, а також був встановлений обов'язок ВАТ «Трест Київміськбуд-6» у майбутньому здійснювати перерахунок присуджених сум.

З огляду на те, що заявлені у справі № 761/21898/16-ц вимоги пов'язані із забезпеченням виконання чинного рішення суду у цивільній справі № 2-3306/17 2003, а також беручи до уваги встановлений судами першої й апеляційної інстанцій факт переходу до відповідача обов'язку зі сплати та перерахунку позивачу присуджених у 2003 році виплат, Велика Палата Верховного Суду вважає, що справу № 761/21898/16-ц слід розглянути за правилами цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 5 травня 2020 року у справі № 761/21898/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90355790>.

5. Вимоги, які не підлягають розгляду у судовому порядку

Рішення одного органу управління акціонерного товариства (наглядової ради) не може бути оскаржене в судовому порядку іншим органом товариства чи його керівником (генеральним директором), оскільки будь-які спірні питання щодо компетенції, що виникають усередині товариства між його органами у процесі управління, підлягають вирішенню відповідно до його статуту у позасудовому порядку.

У разі незгоди з рішенням наглядової ради особа, яка займає посаду генерального директора товариства, не позбавлена можливості припинити свої відносини з акціонерним товариством шляхом звільнення чи ініціювати скликання загальних зборів акціонерів для обговорення питання про втручання наглядової ради у вирішення питань оперативного-господарської діяльності, тобто в компетенцію виконавчого органу чи генерального директора

30 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 на ухвалу Запорізького районного суду Запорізької області від 05 грудня 2017 року та постанову Апеляційного суду Запорізької області від 27 лютого 2018 року у справі за позовом ОСОБА_1 до Публічного акціонерного товариства «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» (далі – ПАТ «ЗАЛК», Товариство), третя особа, яка не

заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, – Фонд державного майна України, про визнання недійсним рішення наглядової ради, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

16 грудня 2015 року між позивачем як генеральним директором відповідача (далі – керівник) та Товариством укладено контракт, за умовами якого ПАТ «ЗАЛК» зобов'язане не втручатись в оперативно-господарську діяльність керівника (пункт 2.1), а керівник зобов'язаний виконувати рішення наглядової ради Товариства (пункт 2.2). У разі систематичного невиконання керівником обов'язків, покладених на нього пунктом 2.2 контракту, його може бути розірвано за рішенням наглядової ради Товариства до закінчення строку його дії (пункт 6.3).

12 липня 2017 року наглядова рада Товариства ухвалила рішення, оформлене протоколом від 12 липня 2017 року № 10, яким генеральному директору доручено виконувати вимоги слідчих та правоохоронних органів під час розслідування у кримінальному провадженні за фактом розкрадання майна Товариства.

Згідно з рішенням наглядової ради Товариства, оформленим протоколом від 31 січня 2017 року № 1, генеральному директору ПАТ «ЗАЛК» доручено здійснювати закупівлю робіт та послуг у порядку, в спосіб та на умовах, визначених Законом України «Про публічні закупівлі».

На думку ОСОБА_1, як виконання незаконних вимог відповідача, так і виконання його рішень, оформлених зазначеними протоколами, може слугувати підставою для дострокового розірвання контракту, а тому оспорювані рішення змінюють умови контракту та умови праці генерального директора Товариства.

ОЦІНКА СУДУ

Звертаючись до суду з цими позовами, генеральний директор Товариства послався на порушення своїх прав рішеннями наглядової ради Товариства, що зобов'язують його як керівника ПАТ «ЗАЛК» до вчинення певних дій, які, на його думку, суперечать вимогам законодавства.

Таким чином, на вирішення суду фактично переданий спір між керівником Товариства та наглядовою радою щодо порядку здійснення господарської діяльності товариства (закупівель) та інших повноважень у сфері управлінської діяльності. Вказані рішення наглядової ради стосуються саме Товариства, адже вирішують питання проведення закупівель та надання документації Товариства на вимогу державних органів, а не прав чи обов'язків його генерального директора, який у силу посади є зобов'язаним виконувати рішення наглядової ради. При цьому спірні відносини, що стосуються виконання рішення наглядової ради акціонерного товариства його виконавчим органом чи керівником, не є предметом регулювання норм трудового права. Ці відносини належать до сфери регулювання корпоративного права.

Розгляд таких спорів судом буде втручанням у господарську діяльність акціонерного товариства, що є неприпустимим. При вирішенні питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту суди мають уникати зайвого втручання у внутрішні питання діяльності товариства, які вирішуються виключно рішеннями відповідних органів товариства.

Генеральний директор акціонерного товариства зобов'язаний діяти від імені товариства у межах, встановлених статутом і законом. Він підзвітний загальним зборам і наглядовій раді товариства та зобов'язаний організувати виконання їх рішень, а не оспорювати їх у судовому порядку. У разі ж незгоди з рішенням наглядової ради, особа, яка займає посаду генерального директора товариства, не позбавлена можливості припинити свої відносини з акціонерним товариством шляхом звільнення чи ініціювати скликання загальних зборів акціонерів для обговорення питання про втручання наглядової ради у вирішення питань оперативно-господарської діяльності, тобто в компетенцію виконавчого органу чи генерального директора.

Ураховуючи вищевикладене, Велика Палата Верховного Суду вважає, що рішення одного органу управління акціонерного товариства (наглядової ради) не може бути оскаржене в судовому порядку іншим органом товариства або його керівником (генеральним директором), оскільки будь-які спірні питання щодо компетенції, що виникають усередині товариства між його органами у процесі управління, підлягають вирішенню відповідно до його статуту у позасудовому порядку.

Генеральний директор діє в інтересах Товариства, від його імені, в межах, передбачених статутом, іншими актами Товариства, рішеннями загальних зборів та наглядової ради. Генеральний директор представляє інтереси Товариства перед юридичними та фізичними особами, державою, державними та громадськими установами, органами й організаціями; вчиняє від імені та на користь Товариства правочини й інші юридично значимі дії, приймає рішення, обов'язкові до виконання всіма працівниками Товариства.

При цьому, генеральний директор також вправі уповноважувати інших осіб представляти інтереси Товариства, в тому числі й у судах. Тому у справах за позовом генерального директора до Товариства про визнання недійними рішень наглядової ради Товариства представляти інтереси відповідача буде або сам Генеральний директор, який при цьому виступає позивачем, або ним же уповноважена особа. Тобто фактично відбувається поєднання позивача та представника відповідача в одній особі. При цьому наглядова рада товариства, рішення якої як органу товариства оскаржується, у такому спорі участі не братиме.

Отже, у цій справі керівник Товариства оспорує рішення наглядової ради Товариства з питань корпоративного управління, такий спір не пов'язаний із трудовими правовідносинами, а зазначені рішення наглядової ради не підлягають оскарженню у судовому порядку. При цьому, Велика Палата Верховного Суду вважає, що поняття «спір,

який не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства» слід тлумачити в більш широкому значенні, тобто як поняття, що стосується спорів, які не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, та спорів, які взагалі не підлягають судовому розгляду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 червня 2020 року у справі № 317/2777/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458903>.

6. Окремі правові позиції Великої Палати Верховного Суду

Недоведеність стягувачем належними та допустимими доказами направлення іпотекодавцю та отримання ним вимоги про усунення порушень договору свідчить про порушення законодавчої вимоги щодо належного повідомлення іпотекодавця і є підставою для визнання виконавчого напису нотаріуса про звернення стягнення на предмет іпотеки таким, що не підлягає виконанню

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Кредитні ініціативи», треті особи: приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Чуловський Володимир Анатолійович, Фрунзенський відділ Державної виконавчої служби Харківського міського управління юстиції, про визнання виконавчого напису приватного нотаріуса таким, що не підлягає виконанню та за зустрічним позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Кредитні ініціативи» до ОСОБА_1 про звернення стягнення на предмет іпотеки, за касаційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю «Кредитні ініціативи» на рішення Фрунзенського районного суду м. Харкова від 28 грудня 2016 року, ухвалене суддею Федоровою О.В., та рішення Апеляційного суду Харківської області від 23 серпня 2017 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

10 серпня 2011 року між ОСОБА_1 та ПАТ «Банк Кіпру» (правонаступником якого є ПАТ «Неос Банк») було укладено кредитний договір, відповідно до умов якого йому надано кредит у розмірі 1 328 000 грн на строк до 09 серпня 2021 року. На забезпечення виконання умов зазначеного кредитного договору між ними було укладено договір іпотеки, предметом якого є комплекс нежитлових приміщень.

21 липня 2014 року між ПАТ «Неос Банк» та ТОВ «Кредитні ініціативи» було укладено договір факторингу, відповідно до умов якого банк відчужив право вимоги за кредитним договором та договором іпотеки, укладеними із ОСОБА_1.

16 вересня 2014 року ТОВ «Кредитні ініціативи» направило ОСОБА_1 досудову вимогу, в якій повідомило про існування кредитної заборгованості у розмірі 1 254 213 грн 48 коп. та просило в тридцятиденний строк повернути кредитні кошти з нарахованими на них відсотками. Також ТОВ «Кредитні ініціативи» повідомило боржника про те, що у разі

невиконання цієї вимоги буде розпочато процедуру звернення стягнення на предмет іпотеки.

09 жовтня 2014 року ТОВ «Кредитні ініціативи» звернулося до Орджонікідзевського районного суду м. Харкова із позовом до ОСОБА_1, ОСОБА_2 та Акціонерного товариства «Готельний комплекс «Славія» про стягнення заборгованості за кредитним договором у розмірі 1 254 213 грн 48 коп.

19 жовтня 2014 року приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Чуловський В. А. на підставі звернення ТОВ «Кредитні ініціативи» вчинив виконавчий напис, відповідно до якого звернув стягнення на нерухоме майно за іпотечним договором від 10 серпня 2011 року, укладеним між ОСОБА_1 та ПАТ «Банк Кіпру».

Посилаючись на те, що заборгованість за кредитним договором не була безспірною, оскільки на момент вчинення виконавчого напису нотаріуса існував спір у суді, позивач просив визнати зазначений вище напис нотаріуса таким, що не підлягає виконанню. ТОВ «Кредитні ініціативи» звернулось до суду із зустрічним позовом до ОСОБА_1, посилаючись на те, що у результаті неналежного виконання умов кредитного договору за останнім утворилася заборгованість, тому просило звернути стягнення на предмет іпотеки.

ОЦІНКА СУДУ

Статтею 88 Закону України «Про нотаріат» визначено умови вчинення виконавчих написів. Відповідно до приписів цієї статті Закону нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями – не більше одного року. Якщо для вимоги, за якою видається виконавчий напис, законом встановлено інший строк давності, виконавчий напис видається у межах цього строку.

Захист прав боржника у процесі вчинення нотаріусом виконавчого напису відбувається у спосіб, передбачений підпунктом 2.3 пункту 2 Глави 16 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій, – шляхом надіслання іпотекодержателем повідомлень – письмової вимоги про усунення порушень іпотекодавцю та боржнику, якщо він є відмінним від іпотекодавця. Натомість нотаріус вирішує питання про вчинення виконавчого напису на підставі документів, наданих лише однією стороною, стягувачем, і не зобов'язаний запитувати та одержувати пояснення боржника з приводу заборгованості для підтвердження чи спростування її безспірності.

З урахуванням приписів статей 15, 16, 18 ЦК України, статей 50, 87, 88 Закону України «Про нотаріат» захист цивільних прав шляхом вчинення нотаріусом виконавчого напису полягає в тому, що нотаріус підтверджує наявне у стягувача право на стягнення грошових сум або витребування від боржника майна. Тобто боржник, який так само має право на захист свого цивільного права, в судовому порядку може оспорювати вчинений нотаріусом виконавчий напис: як з підстав порушення нотаріусом процедури його вчинення, так і з підстав неправомірності вимог стягувача (повністю чи в частині розміру заборгованості або

спливу строків давності за вимогами у повному обсязі чи в їх частині), з якими той звернувся до нотаріуса для вчиненням виконавчого напису.

Можливість звернення стягнення на предмет іпотеки передбачена як загальним Законом України «Про нотаріат», так і спеціальним Законом України «Про іпотеку».

Частинами першою, другою статті 35 Закону України «Про іпотеку» визначено, що у разі порушення основного зобов'язання та/або умов іпотечного договору іпотекодержатель надсилає іпотекодавцю та боржнику, якщо він є відмінним від іпотекодавця, письмову вимогу про усунення порушення <...>.

Вирішуючи спір про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, суд не повинен обмежуватися лише перевіркою додержання нотаріусом формальних процедур і факту подання стягувачем документів на підтвердження безспірної заборгованості боржника згідно з Переліком документів. Водночас порушення нотаріусом порядку вчинення виконавчого напису є самостійною і достатньою підставою для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

Відповідно до підпункту 2.3 пункту 2 Глави 16 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій вчинення виконавчого напису в разі порушення основного зобов'язання та (або) умов іпотечного договору здійснюється нотаріусом після спливу тридцяти днів з моменту надісланих іпотекодержателем повідомлень – письмової вимоги про усунення порушень іпотекодавцю та боржник, якщо він є відмінний від іпотекодавця. Повідомлення вважається надісланим, якщо він є відмінним, якщо є відмітка іпотекодавця на письмовому повідомленні про його отримання або відмітка поштового відділення зв'язку про відправлення повідомлення на вказану в іпотечному договорі адресу.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що наведена норма спрямована на фактичне повідомлення іпотекодавця, аби надати йому можливість усунути порушення, і цим запобігти зверненню стягнення на його майно. Тому повідомлення іпотекодавця слід вважати здійсненим належним чином за умови, що він одержав або мав одержати повідомлення, але не одержав його з власної вини. Доказом належного здійснення повідомлення може бути, зокрема, повідомлення про вручення поштового відправлення з описом вкладення.

Водночас судом апеляційної інстанції встановлено, що ТОВ «Кредитні ініціативи» не довело належними та допустимими доказами направлення ОСОБА_1 та отримання ним вимоги про усунення порушень договору, а відтак, і виконання вимог підпункту 2.3 пункту 2 Глави 16 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій та пункту 4.1.1 договору іпотеки. Зазначене свідчить про порушення законодавчої вимоги щодо належного повідомлення іпотекодавця.

Враховуючи викладене, апеляційний суд обґрунтовано задовольнив позов ОСОБА_1 та визнав виконавчий напис приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу Чуловського В. А про звернення стягнення на предмет іпотеки таким, що не підлягає

виконанню. Тому рішення суду апеляційної інстанції в частині задоволення позову ОСОБА_1 підлягає залишенню без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі № 645/1979/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458929>.

7. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду

1. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 07 липня 2020 року.

Справа № 916/617/17 (провадження № 12-48гс20).

Сторони: Южненської міської ради Одеської області до ФОП Горевої Л. І.

Суддя-доповідач: Уркевич В. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від правового висновку ВС (КЦС, ОП КЦС, КГС), відповідно до якого у разі смерті боржника за наявності спадкоємців відбувається заміна боржника у зобов'язанні.

2. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 01 липня 2020 року.

Справа № 911/3411/14 (провадження № 12-39гс20).

Сторони / предмет: ПАТ «Дельта Банк» до ДП спиртової та лікєро-горілкової промисловості «Укрспирт» про стягнення боргу.

Суддя-доповідач: Бакуліна С.В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від правового висновку КЦС ВС, відповідно до якого заміна сторони правонаступником може відбуватися як при відкритому виконавчому провадженні, так і за відсутності виконавчого провадження, тобто може бути проведена на будь-якій стадії процесу. З огляду на викладене, заміна сторони можлива і після закриття виконавчого провадження у зв'язку з його виконанням. На думку колегії суддів, виконання рішення суду та закриття у зв'язку з цим виконавчого провадження виключає можливість заміни сторони у справі та не відповідатиме принципу правової визначеності.

3. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 07 липня 2020 року.

Справа № 922/2416/17 (провадження № 12-44гс20).

Сторони / предмет: за позовом ПАТ КБ «Приватбанк» до ТОВ «Бонус-Трейд», треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача: ОСОБА_1, ОСОБА_2.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КГС ВС, виключною правовою проблемою є питання щодо дійсності / недійсності договорів, укладених за результатами проведення аукціону у межах ліквідаційної процедури у порядку виконання постанови про визнання боржника банкрутом, яка надалі скасована із припиненням провадження у справі, що впливає на встановлення наявності у позивача на момент вирішення спору у даній справі прав іпотекодержателя і як наслідок впливає на встановлення належного способу захисту у спорах про звернення стягнення на предмет іпотеки за рахунок іпотечного майна.

4. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 07 липня 2020 року.

Справа № 313/350/16-ц (провадження № 14-97цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до ГУ Держгеокадастру, Веселівської РДА про визнання недійсним рішення про відмову в поновленні договору оренди землі та визнання договору оренди землі поновленим.

Суддя-доповідач: Лященко Н. П.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність відступити від правового висновку КГС ВС, відповідно до якого для поновлення договору оренди земельної ділянки на підставі частини шостої статті 33 Закону України «Про оренду землі» не вимагається повідомлення орендарем орендодавця до закінчення строку дії договору про намір скористатися правом на поновлення договору оренди землі, як і не є обов'язковою умова належного виконання орендарем своїх обов'язків за договором оренди.

5. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 07 липня 2020 року.

Справа № 695/2665/16-ц (провадження № 14-105цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 до ОСТ «Славутич», ОСОБА_6, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, –

Реєстраційна служба Золотоніського міськрайонного управління юстиції Черкаської області.

Суддя-доповідач: Ситнік О. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку ВСУ, який закрив справу про оскарження дій, рішень та повноважень кооперативу, у зв'язку із невідомістю таких спорів судам.

6. Суд, який направив справу: ОП КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 08 липня 2020 року.

Справа № 712/9213/18 (провадження № 14-108цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до ГУ НП в Черкаській області про визнання протиправними та скасування наказів, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу

Суддя-доповідач: Ситнік О.М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність відступити від правового висновку КАС ВС щодо необхідності погодження з роботодавцем заяви працівника про продовження відпустки через хворобу працівника під час відпустки. На думку колеги суддів, продовження невикористаної частини щорічної відпустки в разі тимчасової непрацездатності працівника, що настала під час відпустки, відбувається автоматично, і є обов'язком роботодавця, для виконання якого йому достатньо отримати від працівника належно оформлений листок непрацездатності, що у встановленому законом порядку засвідчує тимчасову непрацездатність, незалежно від того, чи подав працівник відповідну заяву.

7. Суд, який направив справу: КАС ВС.

Дата прийняття ухвали: 08 липня 2020 року.

Справа № 826/56/18 (провадження № 11-190ап20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до Шевченківського районного суду міста Києва

Суддя-доповідач: Князєв В. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку ВП ВС, відповідно до якого оскарження діянь суддів (судів) щодо розгляду та вирішення справ, а також

оскарження судових рішень поза порядком, передбаченим процесуальним законом, не допускається.

8. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 14 липня 2020 року.

Справа № 683/351/16-ц (провадження № 14-113цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до Старокостянтинівського районного споживчого товариства.

Суддя-доповідач: Ситнік О. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС існує необхідність відступити від правового висновку КАС ВС про можливість розгляду спорів щодо дострокового звільнення від виборної платної посади членів громадських та інших об'єднань громадян за рішенням органів, що їх обрали, в судовому порядку.

9. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 15 липня 2020 року.

Справа № 214/6174/15-ц (провадження № 14-114цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, – державний нотаріус Третьої криворізької державної нотаріальної контори Рикова Т. В.

Суддя-доповідач: Ситнік О. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України; виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку ВСУ щодо застосування статті 62 СК України, зокрема, якщо в придбання (будівництво) майна вкладено, крім спільних коштів, особисті приватні кошти однієї зі сторін, то частка в такому майні відповідно до розміру внеску є її власністю. На думку колегії суддів, усе майно, яке було особистим (роздільним) та правовий режим якого трансформувався, разом з усіма збільшеннями та покращеннями перетворюється у спільне сумісне майно подружжя. У такому майні не можна враховувати вартість майна до його перетворення у спільне, яке належало одному з подружжя, з метою залишення його у власності одного з подружжя.

10. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 15 липня 2020 року.

Справа № 127/21764/17 (провадження № 14-115цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до Громадської організації Товариства садоводів «Малинівка».

Суддя-доповідач: Ситнік О. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС існує необхідність відступити від правового висновку КАС ВС та ВП ВС про можливість розгляду спорів щодо дострокового звільнення від виборної платної посади членів громадських та інших об'єднань громадян за рішенням органів, що їх обрали, в судовому порядку.

8. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів

1. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 16 червня 2020 року.

Справа № 487/2376/18 (провадження № 14-92цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до ТОВ «Промхімскло», ФОП Шулежка Є. С., третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, – Заводський відділ ДВС міста Миколаїв ГТЮЮ у Миколаївській області, про зняття арешту з майна та виключення його з опису.

Суддя-доповідач: Ситнік О. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України.

Опис: КЦС ВС вважає, що виключна правова проблема у цій справі пов'язана з вирішенням питання поширення позовної давності на вимоги про зняття арешту з майна, накладеного в межах виконавчого провадження, заявлені особою, яка не є учасником виконавчого провадження та вважає, що майно, на яке накладено арешт, належить їй, а не боржникові.

Позиція ВП ВС: як виключну правову проблему у цій справі визначено фактично припущення про те, що наведені в ухвалі постанови ВП ВС можуть свідчити про наявність принципово іншого підходу до вирішення питання про поширення позовної давності на вимоги про зняття арешту з майна, аніж той, який існував раніше та застосовувався судами. На розгляд ВП ВС у цій справі передані питання, які можуть бути вирішені КЦС ВС як належним судом, який відповідно до законодавчо визначених повноважень може дійти власного висновку щодо застосування відповідних норм права у спірних правовідносинах.

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 24 червня 2020 року.

Справа № 740/4842/15-ц (провадження № 14-80цс20).

Сторони/предмет: СТОВ «Дружба-Нова» до ОСОБА_1 про стягнення боргу за договором позики.

Суддя-доповідач: Лященко Н. П.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду та Верховного Суду України; виключна правова проблема.

Опис: На думку КЦС ВС, існують різні підходи до вирішення питання про стягнення коштів за договором, у якому грошове зобов'язання виражено у гривні із визначенням його грошового еквівалента в іноземній валюті, на підставі статті 533 ЦК України. У зв'язку з цим існує необхідність відступити від правових висновків Верховного Суду та ВСУ.

Позиція ВП ВС: У справі № 740/4842/15-ц та у справах, на які колегія суддів посилається, стверджуючи про наявність різних підходів при вирішенні позовів про стягнення коштів за договорами, у яких суму грошового зобов'язання виражено у гривні із зазначенням її еквіваленту в іноземній валюті, правовідносини не є подібними, вони відрізняються за змістом позовних вимог, характером спірних правовідносин, в них встановлено інші фактичні обставини, в зв'язку з чим правове регулювання цих правовідносин є різним.

3. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 30 червня 2020 року.

Справа № 908/2155/18 (провадження № 12-45гс20).

Сторони / предмет: Запорізька ОДА до ТОВ «Запорожградтранс-1», за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – Конкурсного комітету з визначення автомобільних перевізників на міжміських і приміських автобусних маршрутах загального користування, які не виходять за межі території Запорізької області Запорізької ОДА, про розірвання договору.

Суддя-доповідач: Уркевич В. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постановках ВП ВС, відповідно до якого орган виконавчої влади або місцевого самоврядування у відносинах щодо організації та порядку проведення торгів (тендеру, конкурсу) є суб'єктом владних повноважень і спори щодо оскарження рішень чи бездіяльності цих органів до виникнення договірних правовідносин між організатором та переможцем цього тендеру відносяться до юрисдикції адміністративних судів. Проте після укладення договору між організатором конкурсу та його переможцем спір щодо правомірності рішення тендерного комітету підлягає розгляду в порядку цивільного (господарського) судочинства, оскільки фактично зачіпає майнові інтереси переможця торгів. Разом з тим ВП ВС в інших справах дійшла протилежного висновку, що спір щодо відповідності приписам чинного законодавства дій суб'єкта владних повноважень і

укладеного сторонами за результатами цих дій договору має розглядатися в порядку адміністративного судочинства.

Позиція ВП ВС: правовідносини у наведених в ухвалі справах не є подібними, ВП ВС протилежних правових висновків у цих справах не висловлювала.

4. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 09 липня 2020 року.

Справа № 610/1065/18 (провадження № 14-102цс20).

Сторони / предмет: першого заступника керівника Лозівської місцевої прокуратури, який діє в інтересах держави, до Савинської селищної ради Балаклійського району Харківської області, ОСОБА_1 про скасування рішення та державної реєстрації земельної ділянки.

Суддя-доповідач: Лященко Н. П.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вважає, що існує неоднакове розуміння кола осіб, конфлікт інтересів яких може бути підставою для скасування рішення колегіального органу місцевого самоврядування з того чи іншого питання, що свідчить про виключну правову проблему.

Позиція ВП ВС: твердження колегії суддів, що в постановках КАС ВС за подібних фактичних обставин та правовідносин застосовано інший ніж у справі, яка розглядається у касаційному порядку, підхід до розуміння положень статті 67 Закону України «Про запобігання корупції», є помилковим. Таким чином, немає підстав стверджувати про наявність глибоких та довгострокових розходжень у судовій практиці у справах з аналогічними підставами позову та подібними позовними вимогами.

5. Суд, який направив справу: КАС ВС.

Дата прийняття ухвали: 15 липня 2020 року.

Справа № 822/3620/17 (провадження № 11-194ап20).

Сторони / предмет: Держгеонадра до ТОВ «НВКП ЕКОРЕСУРС» про анулювання спеціального дозволу.

Суддя-доповідач: Гриців М. І.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КАС ВС, існує необхідність формування єдиної правозастосовної практики щодо застосуванні статті 190 КАС України. Колегія суддів вважає, що право на примирення може бути реалізоване не лише шляхом звернення сторін за спільною заявою, але й у спосіб подання однією стороною у справі відповідної заяви та наявності письмової згоди іншої сторони з умовами примирення. Факт примирення сторін в адміністративній справі можуть підтверджувати не тільки подання заяв щодо примирення, але й вчинення інших дій, які можна розглядати як подання стороною заяви про примирення та її прийняття іншою стороною.

Позиція ВП ВС: мотивація колегії суддів КАС ВС щодо наявності виключної правової проблеми у цій справі фактично зводиться до питання, чи поширюються положення частини п'ятої статті 190 КАС України на категорію справ, у яких поведінка сторони у справі, зокрема вчинення нею дій з виконання оскарженого рішення суду, може мати значення для вирішення заявлених позовних вимог. Наведене в ухвалі КАС ВС обґрунтування наявності виключної правової проблеми не створює підстав для прийняття справи до розгляду ВП ВС.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.07.2020 по 31.07.2020 / Відпов. за вип.: суддя ВП ВС, д-р юрид. наук О. Р. Кібенко. – Київ, 2020. – Вип. 22. – 69 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua

@supremecourt_ua